

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

891.99.

9-38

398.5(91.54)

Գ-38

ՀԱՅ-ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ

Հ Է Ք Ի Ա Ք Ն Ե Ր

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՏԻԳՐԱՆԱՅ ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆՑ

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ԳԻՐԳ

Ք Ի Ց Լ Ի Ս

Տպարան Կ. Մարտիրոսյանցի Ի Կ. Մարտիրոսյանցի Ի Կ. Մարտիրոսյանցի

Большая Валленая № 5

1902

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 5-го октября 1902 г

Չ Ո Ւ Թ Չ Ի

(Արարատեան բարբառով)

Աւալ ժամանակին ընում ա չիւնում մի մարդ,
մի կնիկ: Էդ մարդը չութ չի ա ընում: Գրանք ունենում
են մի մինուճար տղայ:

Օրէն մի օրը էդ չութ չին չութը վեր ա ունում,
էթում հանդը չութ անելու: Չութ անելիս բիրդան չի
սամիքը կտորվում ա. մնում ա մաթալ, էլ չի կալում
չութ անի, փօր-փօշման եդ ա դառնում, գալի տուն:
Էթում ա իրա ընկօրտանցը իմաց ա տալի թէ՛ էգուց
էկէք իրար հեննայ էթանք մէշէն, սամու փէտ բերենք:
Չութչու տղէն էս ոչ իմանում ա, գալիս ա, հօրն
ասում.

—Ա՛յ հէր, մի էթայ, փորձանք կը գայ գուլխդ. Ֆլան
գըր, Ֆլան վախտը ընէնց մի անձրև պտի գայ, ընէնց
մի բուք ու բօրան պտի անի, որ Աստօժ փրկի, ազատի:

—Ա՛յ որդի, ասում ա հէրը, ախար սնց կըլնի, խալ-

Ծանօթ. «Չութ չի», «Աւրշի հմար ֆօր փորոզը ինքը կ'ընկնի
էջը», «Աղբիլակ», «Սուտ հէքաթ» և «Քառասուն հարամի»
բիթաները մեզ պատմել է չարգելի օրիորդ ԱՋԻՍԻՆ ՅՈՎ.
ԱՋԻՍԻՆՅԱՆՅԸ, որը բնիկ վաղարշապատցի է:

խին ես եմ իմաց տուէ, զլիսահան արէ—ես որ չէ՛լսամ՝
ամօթ չի՛:

—Ա՛յ հէր, ասում ա, քու ինչ բանն ա. ես նրանց
ջուղաբը կը տամ, դու իրիկունը թէք ընկի, քնի՛:

—Ա՛յ որդի, ասում ա հէրը, որ ասում ես՝ էլ ինչ
ասեմ. թո՛ղ քու ասածն ըլնի՛:

Իրիկունը թէք ա ընկնում, քնում: Ին զլխէն չը՛խկ
հա չըխկ, չը՛խկ հա չըխկ, թը՛խկ հա թըխկ—գուռը ծե-
ծում են: Տղէն սուս ու փուս վեր ա կենում, չուխէն զը-
ցում վրէն, դուս գալի:

—Ո՞վ էք, ձէն ա տալի:

—Մենք ենք, ասում են, գուռը բաց արա:

Տղէն գուռը բաց ա անում, տենում իրա հօր ըն-
կերտինքը:

—Հէրդ տանն ա, հարցնում են:

—Բա չէք ասի, ասում ա, հէրս էրէկ իրիկուն ամեն
բան հազրէ, դրել էր խուրջինը, համայ բիրդան հիւան-
դացաւ. էս սհաթին էլ հրէն թէք ընկած ա, որ ասես
յուշ չը կա՛յ վրէն: Բան չը կա՛յ, ասում ա, դուք էս հետ
գնացէք, մըն էլ որ էթալու կ'ըլնէք՝ կը գա՛:

Տղէն գրանց ջուղաբ ա անում, ինքը թողում ա, գա-
լի տուն: Հէրը հարցնում ա.

—Մ՛յ որդի, հը՛, ընկօրաանցս ճամփու գրի՛ր:

—Հա՛, ասում ա, ճամփու գրի. դու արխէլին թէք
ընկի, քնի՛:

Անց ա կենում մի օր, էրկու օր, իրեք օր, մախլա-
սի մի շաբաթ, դրուստ որ էդ տղի ասած օրը ընէնց
մի բուք ու բօրան ա անում, ընէնց մի անձրև ա գալի, որ
տանից զուս էկողի բերան-մերանը կպնում էր իրար: Մի քանի
օրէն ետը մէշայ գնացողներին մինը ընդիան գալիս ա

գեղը, ջուղաբ բերում թէ՛ ըսէնց, ըսէնց, ըսէնց բան,
Ֆլան օրը ընէնց մի բուք ու բօրան արեց, ընէնց մի
անձրև էկաւ, ընէնց մի արէկործում արեց, որ իրա ըն-
կերտինքը քօմմայ փէտացան. ինքն էլ մի հալով պրծել
էր, վէ կացէ, էկէ, անջախ իրան զցէ գեղը: Էդ չութչին
էս բանը որ իմանում ա վեր ա կենում տղի ջուխտ թու-
շը պաչում:

—Ջօրանաս, ա՛յ որդի, ասում ա. դու ինձ պրծա-
ցրիբ էդ դուլումիցը. դու չ'ըլնէիր, ես էլ նշանց հեննայ
Փողէց Փողի պտի կորչէի:

Տղէն ըսենց մի քանի հետ հօրը փորձանքից ազա-
տում ա: Գրանց գեղի կշտին մի մենձ գետ կար. էդ գե-
տի դրաղին դրանք Փող ունէին. օրէն մի օրը հէր ու
տղայ վէ կացան գնացին էդ Փողը վարելու: Գրանց գե-
ղիցը էդ օրը մի քանի ջահէլ-ջուհուլ վէր ին կացէ, գը-
նացէ էդ գետը ձուկ կալնելու: Տե՛նում են, ըհ՛ը, հրէն
թագաւորը իրա նաղիր, վէգրի հեննայ էկաւ ըտերանք
ման գալու. էդ թօռչիքը իրեք լաւ ձուկն ին կալէ. բե-
րում են, տալի թագաւորին փէշքաշ: Թագաւորն էլ վեր
ա ունում, տալի նաղրին.

—Ա՛ւ, ասում ա, էս ձկները տար, տու աղջկանս.
գաթի հիւանդ ա, բալի սիրտն ուզում ա. թո՛ղ խաշիլ
տայ՝ ուտի:

Էս նաղրին ա, ձկները վեր ա ունում, բերում թա-
գաւորի ամարաթը. դնում ա մի էրծաթէ սինու մէջ,
տանում ա, տալի թագաւորի աղջկանը: Աղջիկը որ տե-
նում ա, հարցնում ա.

— Էդ ձկները էդ են թէ որձ:

— Թագաւորի աղջիկը սաղ ըլնի, ո՛րձ են, ասում ա
նաղիրը:

— Դէն տարէք, կորցրէք, ասում ա աղջիկը. չէք դիտայ, որ ես ըսկի որ ձեզէնի երես չեմ ուզում տենամ, ւր մնաց ուտեմ:

Ձկները էս խօսքը որ լսում են, իրեքն էլ վեր են կենում, պոչների վրէն կաննում, ծիծաղում, էլ եզ շըրրփալէն վեր ընկնում: Թագաւորի աղջիկը, նազիրը քօմմայ մնում են արմացած, թէ էս ինչ բաս ա: Նազիրը վեր ա ունում էդ ձկները, տանում դնում մի տօլաբ, պահում. ինքն էլ վեր ա կենում, էթում թագաւորին մին մին նազլ անում թէ՛ ըսենց, ըսենց, ըսենց բան: Թագաւորը էս որ լսում ա, բերանը մնում ա բաց: Եննայ նազրին հրամայում ա.

— Տար, ասում ա, էդ ձկները մի թագուն տեղ պահաւ. ես, ոնց ըլնի, պտի իմանամ էս ինչ բաս ա, էդ ձկները խի ին ծիծաղում:

Թագաւորը եննայ եզ ա դառնում սուս ու փուս իրա ամարաթը: Անց ա կենում մի վախտ, մի ամիս, էրկու ամիս, իրեք ամիս, մախլասի մի տարի, օրէն մի օրը թագաւորի աղջիկը կանչում ա նազրին:

— Կ'էթաս, ասում ա, սաղ մեր մհալը ման կը դաս, կը հարցնես. կը տենաս որդէ իմ անումը չեն տալի, ինձ չեն ճանանչում, կը դաս կ'ասես. որ ես ընդէ մարդի էթամ:

— Լաւ, ասում ա նազիրը: — Ամփի թագարէք ա տենում, վէ կենում, ընկնում ճամփայ:

Իթում ա, էթում ա, էթում ա, շատն ու քիչն Աստօժ գիտայ, հասնում ա մի դեղ: Գուս ա գալի հանդը, տենում հրէս մի ծեր մարդ, մըն էլ մի ջահէլ տըղայ չութ են անում: — Իթամ նրանց կուշտը, ասում ա, մի քիչ դնջանամ, հայմաց ուտեմ, էլ եզ վէ կենամ է-

թամ իմ ճամփէն: Էդ չութ անողն էլ էն չութչին ա ըլնում, որ մի իմաստուն տղայ ա ունենում: Էդ իմաստուն տղէն թագաւորի նազրին որ տենում ա, հօրն ասում ա.

— Այ հէր, հրէս տենում ես, թագաւորի նազիրը գալիս ա, որ գայ քեզ բան հարցնի՝ ջուղաբ տո՛ւ. մարդ ա, որ ընձ էլ բան հարցնի, ես ինչ ասեմ՝ չը բարկանաս:

— Լաւ, ասում ա. այ որդի, դու դիտաս, ինչ ուզում ես՝ ասա:

Թագաւորի նազիրը գալիս ա, հասնում դրանց:

— Բարի աջողում, բաբի, ասում ա նազիրը. ինչ կայ, ինչ չը կայ. քէֆներդ, հալներդ. ոնց էք. ինչ էք անում:

— Ջանտաղութիւն, թագաւորի նազիրը սաղ ըլնի, ասում ա չութչին. կանք, ապրում ենք, էլի: Խէր ըլնի, բա դո՛ւ էդ ուր ես էթում, հարցնում ա:

— Իթում եմ մեր մհալը պտտեմ, տենամ ինչ կայ, ինչ չը կայ. թագաւորիցը խախը հօ դանգատաւոր չէն:

— Թագաւորի նազիրը սաղ ըլնի, ասում ա չութչու տղէն. դուր ես չարչարում. ինչքամ էկել ես՝ տասն էսքամ էլ էթաս—հլա թագաւորի աղջկայ անումը կայ. դուր տեղը մի էթայ, եզ դառ, դնա քու բանին. դու էլ ես մեղք, ձիդ էլ:

Թագաւորի նազիրը տղի էս ջուղաբը որ լսում ա, մնում ա դարմացած. փօր-փօջման եզ ա դառնում, գալի: Գալիս ա թագաւորի աղջկանը մին մին նազլ անում թէ ըսենց, ըսենց, ըսենց բան, Ֆլան տեղը մի չութչի կար, նրա տղէն ըսենց ջուղաբ տուեց:

Թագաւորի աղջիկը էս որ լսում ա, մնում ա միտք անելօն, թէ էս ինչ բաս ա, էն տղէն խի պտի ըսենց ասէր: Անց ա կենում մի քանի վախտ, էս թագաւորի

աղջիկը դատահալանդ ա տալի: Աշխարքումը ինչքամ գր-
լուխ հէքիմ ա ընում՝ թագաւորը բերիլ ա տալի—աղջիկը չի
լաւանում: Օրէն մի օրը էս աղջիկը հօրը կանչիլ տուեց
իրա կուշտը.

—Թագաւորը սաղ ըլնի, ասեց. բա չես ասի՞ էս գը-
շեր էրազումս տեհայ՝ մեր տէրտէրն էկաւ, ասեց.—Ա՛յ
որդի, քու դեղ ու դարմանը ինչ մենձ բան ա, որ չէք ա-
նում. քանի՞ ամիս ա՛ հիւանդ, տեղ ու բարձով թէք ըն-
կած ես. չէ՞ դու էլ մեղք ես, ջահէլ-ջիւան ես, աչքդ
մուրազի ա: Ֆլան դեղումն, ասեց, մի չուլթչի կայ, էդ
չուլթչին մի մինուճար տղայ ունի, պտի էն տղին մոր-
թէք, արինը խմես, որ լաւանաս:—

—Ա՛յ որդի, ասում ա թագաւորը, ախար ես անց
բերիլ տամ էդ տղին. իլլաքիմ որ մինուճար ա:

—Թագաւորն ապրած կենայ, ասում ա աղջիկը, թէ
ուզում ես սաղանամ՝ պտի բերիլ տաս, թէ չէ հօ՞ դու
գիտաս:

Թագաւորը միտք ա անում, միտք ա անում, տե-
նում ա որ ճար չը կայ, պտի էն տղին բերիլ տայ, բալի
աղջիկը լաւանայ: Կանչում ա իրա նազրին:

—Մի բեռը ոսկի վէ կ'ունես, ասում ա, կ'իլթաս Ֆը-
լան դեղը. ընդէ մի չուլթչի կայ, նա մի տղայ ունի, էդ
բեռը ոսկին կը տաս նրան, տղէն կ'առնես, կը բերես, որ
մորթենք, աղջիկս նրա արինը խմի, լաւանայ:

Նազրիլը մատը կծում ա: Թագաւորին գլուխ ա տա-
լի, դուս գալի: Յէքսի օրը ճամփի թագաւորէք ա տեսում,
վէ կենում, ընկնում ճամփայ:

Շուլթչու տղէն դէ իմաստուն էր էլի, էս բանը
իմանում ա: Գալիս ա հօրը ասում.

—Ա՛յ հէր, թագաւորը իրա նազրին զրկել ա, որ

գայ քեզ մի բեռը ոսկի տայ, ինձ առնի, տանի թագա-
ւորի աղջկայ հմար: Որ կը գայ, ասում ա, մի՛ վախի,
ոսկին ան, ինձ տու, տանի: Արխէչին կանց, ասում ա, որ
ասես ինձ բան չիլնի. օնց ըլնի՝ սաղ սալամաթ էլ եդ
կը գամ:

Թագաւորի նազիրն ա, գալիս ա, գալիս ա, գալիս
ա, շատն ու քիչն Աստօժ գիտայ, հասնում ա թագաւորի
ասած գեղը: Սրան, նրան հարցնելօն էդ չուլթչու տունը
գտնում ա, էլթում նրա կուշտը.

—Բարով, բաբի, ասում ա նազիրը:

—Բարով, Աստու Հազար բարին, ասում ա չուլթչին:
Խէր ըլնի, խի՞ ես էկէ, հարցնում ա:

—Էկել եմ, ասում ա, տղիդ տանեմ, թագաւորը ու-
զել ա. հրէս էս մի բեռը ոսկին էլ քեզ փէշքաշ ա զրկէ:

—Տար, փէշքաշ ա, ասում ա չուլթչին. տղի մա-
լիաթն ինչ ա որ թագաւորիցը խնայեմ:—Ասում ա, տղի
կուռը բռնում, տալի նազրին:

Նազիրն ա, մի բեռը ոսկին տալիս ա չուլթչուն,
տղին քաշում թարքը՝ եալլայ: Գալիս ա, գալիս ա, շատն
ու քիչն Աստօժ գիտայ, հասնում ա թագաւորի ամարա-
թը: Նազիրը չի զմշում, որ էդ թավուր դեօզալ տղին
մորթեն. էլ չի տանում թագաւորի կուշտը, բերում ա,
իրանց տանը պահում: Էդ նազրի կնիկը տեսնում ա՝ մար-
դը դառը-տխուր նստած ա:

—Ա՛յ մարդ, հարցնում ա. խի՞ ես ըտենց մալուլ-
մուշկիլ նստէ, ասն տեսամ դարտդ ինչ ա:

—Տեսում ես էս տղին, անց կնիկ, ասում ա նազիրը.
պտի մորթենք, որ ինչ ա թագաւորի թաբառուկ աղջիկը
սրա արինը խմի, լաւանայ:

—Տեսնէն, ասում ա կնիկը. էդ ինչ ա, որ դրա

Հմար դարտոտէ, վարամնոտէ նստել ես. հրէն մեր Հա-
բեանի տղին էս մի սՀաթ չիլնի, որ տարան թագեցին,
եզ դառան. էս գշեր գնա նրա գերեզմանը քանդա՛, Հանա՛,
գլուխը կտրա՛, բէ. եննայ մի ոչխար մորթա՛, արինը լցրա՛
մի ամանի մէջ, էս տղի շորերն էլ արնոտ արա՛, տա՛ր
թաղաւորի աղջկանը շանց տու, ա՛սա՛ մորթել եմ, արինն
էլ հրէս բերէ. նրանք շատ գիտան թէ էդ ընչի արին ա:

— Զօրանաս, ա՛յ կնիկ, ասում ա, լաւ խելք սար-
վացիր. ըտենց էլ կ'անես:

Էզ նազիրը կէս գշերին վեր ա կենում էթում գե-
րեզմանները, ման դալի, կնկայ ասած էրեխի գերեզմանը
գտնում, քանդում, Հանում, գլուխը կտրում վրեցը, էլ
եզ դնում տեղը, Քորում ու ենլլայ դպա տուն ա կրնկում:
Պալիս ա տուն, մի ոչխար ա մորթում, մի խոր աման
լիքը էզ ոչխարի արնիցը վեր ունում, էզ տղի Հին-մին
շորերը Հանում ա, թաթխում արնի մէջը, առաւօտը
գշերով-գշերհանայ էզ շորերն ու գլուխը վեր ա ունում, տա-
նում դուզ թագաւորի աղջկայ կուշտը:

— Թագաւորի աղջիկը սաղ ըլնի, ասում ա, էրեխուն ինչ-
քամ բշտեցի, Հեննէն կուռեցի՝ ճար, իլաճ չ'էլաւ, չ'էկաւ.
ես էլ վէ կալայ ճամփին մորթեցի. — հրէս էս ա՛րինը, էս
գլուխը, ըս էլ շորերը:

Թագաւորի աղջիկը վեր ա ունում արինը խմում,
ասում. — Յիան, անջախ մի սիրտս Հովացաւ: —

Անց ա կենում մի վախտ, օրէն մի օրը թագաւորը
կանչում ա իրա նազիրին.

— Մի շաբաթ քեզ մՀուկ, ասում ա. պտի իմանաս՝ էն
ձկները, որ բերիւր տուիր աղջկանս՝ խի՛ ին ծիծաղում,
դրանով ինչ ին ուզում ասի:

— Սչքիս վրէն, թագաւորը սաղ ըլնի, ասում ա նա՛

գիրը: — Թագաւորին գլուխ ա տալի, թողում դուս գալի:
Էթում ա իրանց տունը, էլի դառը, տխուր, նօթերը կի-
տած նստում ա: Զուժչու տղէն էս որ տենում ա, Հար-
ցնում ա.

— Բիձա, ասում ա. խի՛ ես ըտենց նօթերդ կիտէ.
ա՛սա տենամ դարտդ ինչ ա:

— Է՛յ, ա՛յ որդի, ասում ա. էս քեզ ասեցի. իմ դար-
տի՛ն ինչ դարման պտի անես:

— Է՛լի Հէնց, ա՛սա տենամ, բալի իմ խելքն էլ ա
մի բան կտրում:

Նազիրը ըստէ նստում ա մին մին տղին նաղ ա-
նում թագաւորի հրամանը: Տղէն էս որ լսում ա, ասում ա.

— Էզ ինչ մի գժար բան ա, որ դրա Հմար դարտ
ես անում. մի վախի, ես դրա ջուղաբը կը տամ:

— Ղօրթ, Հարցնում ա նազիրը:

— Ղօրթ, ասում ա տղէն. թագաւորը թող ինձ
կանչի, էն ես գիտամ ինչ որ կ'ասեմ:

Նազիրը էս որ լսում ա, ուրախանում, աշխարակ մին
ա ըլնում: Յէքսի օրը էթում ա թագաւորին գլուխ տալի,
ընդէ կաննում:

— Հ'ը, ինչ խաբար ա, Հարցնում ա թագաւորը.
ինչ որ հարցրել ի՛ գտա՛ր. թէ չէ:

— Հա՛, թագաւորն ապրած կենայ, ասում ա, գտայ:

— Դէ՛ ա՛սա տենամ, ասում ա թագաւորը:

— Թագաւորն ապրած կենայ, ասում ա. ես չեմ ա-
սողը. մեր տանը մի ջահէլ տղայ կայ, նա պտի ասի.
թէ կը հրամայես, էթամ բերեմ:

— Գնա՛ կանչա՛ դայ, ասում ա թագաւորը:

Նազիրը էթում ա էն իմաստուն տղի կուսիցը բըռ-

նում, բերում թագաւորի ամարաթը: Տղէն ջուխտ ձեռը
դնում ա զօշին, խորը գլուխ տալի, ընդէ կաննում:

— Գէ ասա տենամ. իմ ջուղաբը դու պտի տաս:

— Հան, թագաւորն ապրած կենայ, ասում ա տղէն.
որ ասեմ՝ հօ չես փօշմանի:

— Չէ, չեմ փօշմանի, ասում ա թագաւորը:

— Ասեմ, թաղադան Հարցնում ա:

— Ասան, ասում ա թագաւորը:

— Ասեմ:—

— Ասան:—

— Ան, թագաւորն ապրած կենայ. հլա կանց մի
հէքաթ ասեմ, եննայ քու ջուղաբը կը տամ:

— Ասան, ասում ա թագաւորը:

«Արլնի չիլնի, ասում ա, մի թագաւոր: Ից թագա-
ւորը անչ տղայ ա ունենում, անչ աղջիկ, մախլասի ըսկի
զադ չի ունենում — ինքն ա ըլնում՝ մի տուղի-դուշ: Ա՛ր
էթում ա, ինչ անում ա՝ աղսք էդ տուղի-դշի հեննայ
ա մասլահաթ տենում: Սրէն մի օրը թագաւորը Հաց ու-
տելիս ա ըլնում, էդ տուղի-դուշն էլ փանջարումը նստած
ա ըլնում, մըն էլ տենում ա՝ մի ուրիշ տուղի-դուշ թը-
ռաւ, էկաւ իրա զշի կուշտը, կտուցը նրա կտցին քսեց,
շինքովը փաթթուեց, էրկտով էլ լաց էլան, եննայ ծի-
ծաղացին. էն նոր էկած դուշը մի քիչ կացաւ, թռաւ,
զնաց: Թագաւորը էս որ տեհաւ, մնաց արմացած:

— «Ին ինչ դուշ էր, Հարցրեց թագաւորը. ընչի վը-
րէն լաց էլաք ու վերջը ընչի վրէն ծիծաղացիք:

— «Թագաւորն ապրած կենայ, ասեց տուղի-դուշը,
էն դուշը իմ աղպէրն էր. էկաւ ասեց՝ հէրներս մեռել ա:
Իհ, սիրտ էր, ջիղեար էր, մումուաց, լաց էլանք: Եննայ
էլ ասեց՝ նշան եմ դրուէ, թագաւորիցը իզին ան, անի

Հարսանիք: Գէ, աղպէրս էր, էս որ իմացայ՝ ուրախա-
ցայ, ինդացինք, ծիծաղացինք: Թագաւորն ապրած կենայ,
Հմի թէ իզին կը տաս՝ կ'էթամ, թէ չէ՝ հօ՛ չէ:

— «Գնան, ասեց թագաւորը. Համայ թէկ եդ դառ:

«Տուղի-դուշը թագաւորին գլուխ ա տալի, թռնում,
էթում: Անց ա կենում մի օր, էրկու օր, իրեք օր, մախ-
լասի մի շաբաթ, օրէն մի օրը էդ տուղի-դուշը եդ ա
դառնում, գալի: Գալիս ա թագաւորին գլուխ ա տա-
լի, կտցիցը մի գունդ թուղթ ա վէ գցում: Թագաւորը
վեր ա ունում, բաց անում, տենում ինչ — իրեք Հատ
խնձորի կորիզ: Կանչում ա իրա կատեպանին, թամբահ
թամբահի վրէն անում թէ՛ էս իրեք կորիզը կը տանես
ընենց բելու տեղ կը ցանես, որ դուշ, հաւ, գադ չը մօ-
տանայ: Կատեպանը թագաւորին գլուխ ա տալի, կորդ-
ները վեր ունում, տանում մի տալդայ, ոտից հեռու տեղ
ցանում, անց որ պէտքն էր՝ ջրում, մուղաթ կենում: Անց
ա կենում մի քանի վախտ, մի ամիս, էրկու ամիս, իրեք
ամիս, մի տարի, էրկու տարի, իրեք տարի, էդ խնձորի
կորիզները դուս են գալի, ամեն մինը մի մի եքայ ծառ
դառնում, էնքամ էլ խնձոր են տալի, որ էլ հան ու հէսաբ
չը կար: Սրէն մի օրը թագաւորի կատեպանն ասում ա՝
էթամ տենամ խնձորները Հասել ա թէ չէ: Ա՛եր ա կե-
նում, էթում չիզին. դէս ա ման գալի, դէն ա ման գա-
լի, վերջը գալիս ա էդ խնձորենքանց տակին կաննում.
տենում ա կարմրել են, էն ա հա՛ Հասնելու վրա են. վա-
րաուրդ ա անում, տենում գեննին մի մենծ կարմիր խըն-
ձուր վեր ընկած: Ա՛եր ա ունում, ասում ա՝ տանեմ թա-
գաւորին շանց տամ: Գու մի ասի՛ էդ խնձորը օձը եա-
ղուել ա: Կատեպանը էթում ա թագաւորի ամարաթը,
թագաւորին գլուխ տալի, ընդէ կաննում:

— «Թագաւորն ապրած կենայ, ասում ա. խնձորները Հասնելու վրա են. էս մինը ծառի տակին գտայ, վէ կալայ բերի. առ տես լաւն ա:

«Թագաւորը խնձորը ձեռիցն առնում ա, տապակ անում, հէնց ուզում ա դնի բերանը, նազիր, վէզիրը չեն թողում.

— «Թագաւորն ապրած կենայ, ասում են. բալի դեղած ա, աղաք մի ուրշի տոն ուտի՛ եննայ դու կէ:—

«Նազիր, վէզիրը մի ֆորթ են բերիլ տալի, էգ խնձորը գցում աղաքը: Ֆորթը խնձորը ուտելու բաշտան միջիցը տրաքում ա, վեր ընկնում: Թագաւորը էս որ տենում ա, հերստում ա. էն սհաթը տեղիցը վեր ա կենում, տուղի-ղշի ճիտը կտրում, գցում էն դիհը. եննայ նազիր, վէզիրն հրամայում ա՛ իրա լիքու չորս դիհը մենձ Հասար քաշեն, որ մարդ, մաղաթ չը մննի էն խնձորիցն ուտի:

«Էդ գեղումը մի նախըջի ա ըլնում, ունենում ա մի կնիկ: Էդ նախըջին իրա կնկանը ըսկի օր չէր տալի. Աստու իրան օրը, գշերով-գշերհանայ վեր էր կենում, կնկանը լաւ ջարդում, ծեծում, նոր նախիրը տանում Հանգը. ընենց էլ իրիկունը, որ եդ էր գալի, էլի թագաւորան ծեծում, սալջարդ անում, նոր Հաց ուտում, թէք ընկնում քնում: Էդ խեղճ կնկայ ճարը կտրում ա, գշեր, ցերեկ սուգ ու շիւան ա անում, մնում ա գլխի վրէն մոլորած թէ՛ էգ մարդի ձեռիցը ոնց պրծնի: Մի օր էլ «որ դանակը ոսկորին ա հասնում», ասում ա՛ ոնց անեմ, որ մեռնեմ, էս աշխարքիցը պրծնեմ, բիրդան միտն ա ընկնում, որ թագաւորի բաղջի խնձորները եաղուած են, որ մարդ ուտի, ալբելալը կը մեռնի: Մարդը որ էթում ա հանդը, ինքն էլ վեր ա կենում, էթում դպա թագաւորի բաղ-

չէն: Յաղջի չորս դիհը թան ա գալի, դէս ա էթում, դէն ա էթում, տենում ա՛ հրէս մի խուռակ: Աստուով էդ խուռակովը մննում ա բաղջէն. դէս, դէն ա մտիկ տալի, տենում ա մարդ-մաղաթ չը կայ. վաղ-վաղ մի խնձոր քաղում ա, էլ եդ դուս ա գալի, էթում: Էթում ա, չօլի մէջտեղը կաննում. ասում ա՛ ըստէ ուտեմ, որ մարդ չ'իմանայ: Ասում ա, պրծնում, տենում ա ինչ-հրէս դհա ջահէլացաւ, դառաւ ոնց որ մի տասնըհինգ տարեկան աղջիկ: Խեղճ կնիկը մնաց մոլորած, գլխին վայ տալօն:—Ես կերայ, ասեց, որ մեռնեմ, պրծնեմ էս աշխարքիցը, դհա ջահէլացայ:—Սուս ու փուս գալիս ա, իրանց դռան աղաքին կաննում: Իրիկունը մարդը տուն ա գալի, տենում ա դռանը մի ջահէլ, սիրուն աղջիկ կաննած ա. կնկանը չի ճանանչում, մննում ա տուն, քունջ ու պուճախ ա ընկնում, տենում ա կնիկը տանը չի: Էթում ա Հարեաններին ա Հարցնում, նրանք էլ կնկայ տեղը չեն իմանում. վերջը ճարը կտրած, գալիս ա էդ սղջկանն ա Հարցնում.

— «Աղջի, ասում ա, էս տան կնկանը հօ չէս տեհէ:

— «Ե՛ս եմ, ասում ա, էս տան կնիկը. ինչ ես ուզում:

— «Չէ, ջանքմ, ինչ ես ասում. իմ կնիկը եաշն առած կնիկ էր, դու ջահէլ աղջիկ ես:

«Աղջիկը երգում, կրակն ա ընկնում թէ՛ ես քու կնիկն եմ, որ քու կնիկն եմ—մարդը չի աւատում:

— «Գէ որ իմ կնիկն ես, ասում ա մարդը, արի՛ էթանք տուն:

— «Էթանք, ասում ա:

«Կնկայ կուսիցը բռնում ա, քաշ տալի նեքսև: Տա-նում ա տուն, տոնը թէ կը տաս, տոնը թէ կը տաս, մի

լաւ սրխկում ա, սալջարդ անում, վէ գցում, նոր ինքը
 թէք ա ընկնում, քնում: Էս խեղճ կնիկը մնում ա գըլ-
 խին, ոտին տալօն.— Էս եաշով կնիկ ի, ասում ա, մարդս Աս-
 սու իրան օրը ծեծում էր, հմի ջաՀէլացայ, դհա բէթար
 ա ծեծում. չեմ գիտայ ինչ անեմ, որ ջուրն ընկնեմ, որ
 պրծնեմ նրա ձեռիցը:— Առաւօտը որ լիսանում ա, մարդը
 նախիրն աղաքն ա անում, էթում հանդը, կնիկը մտքի
 հեննայ ա ընկնում, միտք ա անում, միտք ա անում.
 վերջն ասում ա.— Էթամ թագաւորին գանգատ, աղան-
 չաք անեմ, մարդիս կանչի, խրատի, բալի ինձ չը ծեծի:

— Գառը-տխուր վեր ա կենում, էթում դուզ թագաւորի
 ամարաթը: Էթում ա թագաւորի խնամաքարի վրէն
 նստում: Թագաւորի նազիր, վէզիրը դուս են գալի հարցնում.
 — Ա՛յ կնիկ, ասում են, ինչ ես ուզում. խի ես էկէ:
 — Էկել եմ թագաւորի կաշտը գանգատ, ասում ա
 կնիկը:

«Նազիր, վէզիրն էթում են թագաւորին իմաց տա-
 լի թէ՛ մի ջաՀէլ, սիրուն կնիկ էկել ա, ուզում ա քեզ
 տենայ. թողանք գայ, թէ չէ:— Թողէք գայ, ասում ա
 թագաւորը. տենամ ինչ ա ուզում:— Էթում են կնկանր
 բերում թագաւորի կուշտը: Կնիկը թագաւորին գլուխ ա
 տալի ընդէ կաննում:

— Ա՛յ կնիկ, ասում ա թագաւորը. դարտդ ինչ ա,
 սոսա տենամ:

«Խեղճ կնիկը նստում ա ըստէ մին մին, տեղը տե-
 դին նազլ ա անում իրա գլխով անցկացածը, ոնց որ ես
 ձեզ նազլ արի: Թագաւորը էս որ լսում ա, մնում ա
 դարմացած:

— «Գրմատ ես ասում, որ իմ բաղչի խնձորիցը կե-
 րար, ջաՀէլացար, հարցնում ա թագաւորը:

— «Գրմատ, թագաւորն ապրած կենայ, ասում ա
 կնիկը:

«Թագաւորը էն սհաթը նազիր, վէզիրն զրկում ա
 հանդը, որ էթան էն նախընուն կանչեն, բերեն: Էթում
 են, գտնում, կանչում, բերում թագաւորի կուշտը: Եննայ
 մարդ ա զրկում իրա բաղչի խնձորիցը բերիլ տալի. որ
 բերում են, տալիս ա նախընուն, ասում ա՛ կէ: Նախընուն ա-
 զաք չեմ ու չում ա անում, չի ուզում ուտի. համայ
 թագաւորը որ գօռում ա, վեր ա ունում, ուտում: Ու-
 տում ա թէ չէ, ջաՀէլանում ա, դառնում տասնըհինգ
 տարեկան տղայ: Թագաւորը էս որ տեսում ա, մնում ա
 սառած նախընուն ու նրա կնկայ երեսին մտիկ անելօն.
 շատ ա գլխին վայ տալի, դարտ անում, համայ էլ ո՛ր,
 — բանը բանից անց էր կացէ: Նախընուն էլ մի լաւ խը-
 րատում ա, ասում ա՛ կնկանը չը ծեծի, սէրով ապրի
 հեննէն ու էլ եդ ճամփու գնում իրանց տունը»:

— Թագաւորն ապրած կենայ, ասում ա իմաստուն
 տղէն. հմի տես, ոնց որ էդ թագաւորը փօշմանել ա, ը-
 նենց էլ դու կը փօշմանես՝ որ ասեմ խի ին ծիծաղում էն
 ձկնիկը:

— Չէ, ասում ա թագաւորը. չեմ փօշմանի, սոսա:

— Ա՛սեմ, հարցնում ա էլի տղէն:

— Ա՛սա, ասում ա թագաւորը:

— Ա՛սեմ, հարցնում ա վրա իրեք հետը:

— Ա՛սա, ասում ա թագաւորը:

— Բաս որ ըտենց ա, թագաւորն ապրած կենայ,
 քու թագաւորութիւնը իրեք սհաթ պտի տաս ինձ:

— Քեզ փէշքաշ ա, ասում ա թագաւորը:

Էն սհաթը թախտիցը վեր ա գալի, տղին նստա-
 ցնում իրա տեղը թագաւոր: Էդ տղէն ա, թագաւորին

իրա կշտին նստացնում ա, հրամայում ա նազիր, վէզիրը, ամարաթի մարզիքը քօմմայ թօփ ըլնեն: Յիրադի կիտ-
ւում են, թագաւորի չորս դիհը նստոտում: Եննայ տղէն
հրամայում ա, որ թագաւորի աղջիկը իրա զարաւաշներին
առնի, գայ: Թագաւորի աղջիկը զարաւաշներով վեր ա
կենում, գալի ամարաթի մէջտեղը կաննում:

—Ա՛ղջի, ասում ա հէրը, միտգ ա, որ Ֆլան տա-
րին հիւանդ իր, սիրտդ ձուկն ուզեց, իմ նազիրը գնաց ի-
րեք ձուկը բերեց, համայ դու չը կերար:

—Թագաւորն ապրած կենայ, ասում ա աղջիկը, դու
չե՛ս գիտայ, որ ես որձեղէնի երես չեմ ուղում տենամ,
ուր մնաց թէ ուտեմ:

Իմաստուն տղէն էս որ լսում ա, հրամայում ա թա-
գաւորի աղջկայ զարաւաշներին տկլորացնեն: Թագաւորի
աղջիկը աղաք ա գալի, չի թողում.—Ո՛նց կ'ըլնի, ա-
սում ա. աղջիկ-խիզան են, էսքամի աղաքին ո՞նց շորները
հանեն:

—Էդ քու բանը չի, ասում ա թագաւորը: Հանէք
շորները, հրամայում ա:

Հանում են ի՛նչ տենում—զարաւաշները քառասունն
էլ տղայ են: Թագաւորը, նազիր, վէզիրը քօմմայ մնում
են սառած, իրար երեսի մտիկ անելօն:

—Դէ հմի տե՛հար, թագաւորն ապրած կենայ, ա-
սում ա իմաստուն տղէն. հմի իմացար խի ին ծիծաղում
էն ձկները:

—Ջանլլաթ, ձէն ա տալի թագաւորը:

Ջանլլաթները էն սհաթը գալիս են ընդէ կաննում:

—Էս սհաթին քառասնի գլուխն էլ կտրէք, հրա-
մայում ա թագաւորը:

Ջանլլաթները քառասնի գլուխն էլ թռցնում են:

Եննայ թագաւորը հրամայում ա իրա աղջկանը տանեն
դցեն մի հացատուն, օրը մի կտոր հաց տան, քանի սաղ
ու կենդանի ա՛ ընդէ մնայ, արևի երես չը տենայ: Թագա-
ւորը վեր ա կենում էդ իմաստուն տղի ճակատը պաչում,
մի քանի բեռը ոսկի ա տալի, էլ եդ ճամփու գնում իրա
հօր կուշտը:

Ասսանից իրեք ինձոր վեր ընկաւ.—մինն ասողին
մինը ասիլ տուողին, մինն էլ անկաջ դնողին:

ԱՂԴԻԼԱԿ

(Արարատեան բարբառով)

Աւայ ժամանակին ըլնում ա չիւնում մի մարդ, մի կնիկ: Սրանք ունենում են մի մինուճար տղայ: Էդ տղի անումը Աղդիլակ ա ըլնում: Իրանք էլ շատ դառն աղքատ, քեասիպ, անճար են ըլնում. մի եղն են ունենում, մըն էլ մի էշ. դէ ուրշպար մարդիկ ին, մի արտ էլ ունէին, վարտ մ ին, ցանում, տասն հացն էլ ընդիան էր գալի, սրանով դլուխ ին պահում: Հնճի վախտը էս մարդը էթում էր խալխի հմար փոխարայ բանում, որ նրանք էլ իրա արտը հնճելիս գային իրան օգտէին:

Անց ա կենում մի օր, էրկու օր, իրեք օր, մախլասի մի շաբաթ, հունճն ընկնում ա. էս մարդը էթում ա միքանի օր խալխի հունճն ա անում. վերջը սրէն գալիս ա սրա արտին: Թօփ են ըլնում մի տասը-տասնըհինգ հոգի, մնում են նրա արտը որ հնճեն: Քալիս ա հացի վախտը, էդ մարդը Աղդիլակին զրկում ա տուն, որ հաց բերի հնճուորի հմար: Աղդիլակը վաղէվաղ էթում ա տուն, մօրն ասում.

— Նանի, ափին ասում էր՝ մեր եղը մորթէք, խորոված արէք, հնճուորին հաց բերէք:

— Այ որդի, ասում ա մէրը. զթուէլ ես, ցնթէլ ես, ինչ ա. մենք ենք էս մի եղը, ըն էլ մորթէնք: Ես, ասում ա, հնճուորի հացը հաղրել եմ, հրէս վէ կալ, տար. էլ եղը խի ես մորթում:

— Չէ որ չէ, ասում ա Աղդիլակը. պտի մորթեմ որ պտի մորթեմ:

Մէրը ինչքամ աղաչանք, պաղատանք ա անում, կոււււււ ա, բշտում ա, ճար, իլլած չիլնում: Տղէն էթում ա, եղը վէ գցում, դանակը քաշում մորթում, քերթում, կաշին ջօկ ծալում, վէ գնում, միսը մանդր կտտորում, եննայ էթում ա շշերը բերում, շարում, տանում թոււղիբը կախ անում, որ խորովի՞ էն սհաթը հէրը զօռզօռալէն, անճելօն տուն ա մնում:

— Ատդ կտորի, ստգ, ասում ա հէրը. ես քեզ հացի զրկեցի, էսքամ վախտ ինչ էլալ. էն խեղճ հնճուորները սոված կտտորուեցին քու ճամփէն պահելօն:

Տղէն էդ օր լսում ա, ձեռի շամփրները դցում ա թոււղիբը, մաշէն թոււղբի կշտին ա ըլնում, մաշովը թոււղբիցը մի կրակ ա վեր ունում ու եալլայ դպա արտն ա կրնկում: Հէնց որ հասնում ա արտը, հնճուորներին ձէն ա տալի.

— Գնու էկէք, ասում ա, որ արտը կրակում եմ. հրէս թագաւորը իրա զօշնովը գալիս ա, ճիանիքը պտի անեն մեր արտը ուտացնեն:

— Այ ջանըմ, այ գեօղըմ, ասում են հնճուորները, շատ էլ թագաւորը պտի ճիանիքը անի ձեր արտը, արածացնի, հօ սաղ արտը չեն ուտի, իմ ես կրակ տալի, բա քու հէրնը-մէրը մեղքը չէն:

— Չէ որ չէ, ասում ա, պտի կրակ տամ, որ պտի կրակ տամ: — Ասում ա ու կրակը դցում արտի մէջը: Ար-

տը ալբիալը վաթվաթում ա կպնում: Տղէն էլ էթում
ա, արտի գլխին էշը կապած ա ընում, նիւնում ա ու
եակայ: Սրան թողանք ըստէ, գանք խաբար տանք սրա
հօրիցը:

Խեղճ հէրը որ տենում ա տղէն եղը մորթել ա, մը-
նում ա գլխի վրէն մոլորած: Ի՛նչ անէր, բանը բանից
անց էր կացէ. հնձուորի հացը վեր ա ունում, որ ինքը
տանի: Հէնց դուս ա գալի քուչէն, հնձուորները գալիս
են աղաքը:

— Հ'ը, խէր ընի, հարցնում ա, էս վախտ խի՞ էք
էկէ:

Հնձուորները ասում են՝ ըսէնց, ըսէնց բան.— Տղէդ
էկաւ արտը կրակ տուեց, թէ թագաւորը իրա ղօշնովը
գալիս ա, պտի ձիանիքը անեն արտը, արածացնեն: Ին-
քամ ասեցինք.— Ա՛յ ջանըմ, այ գեօղըմ, մի՛ անի, հէրդ
մեղք ա — է՛լաւ, անկաջ չ'արեց: Սաղ արտը կրակ տուեց,
ինքն էլ գլուխ առաւ, կորաւ: Մընք էլ մնայինք, ինչ ա-
նէինք. վէ կացանք էկանք:—

— Ա՛յ գետինը մննի, այ ոչ ու փուչ ընի, այ գրողը
տանի նրան, ասեց հէրը բարկացած: Իկէք, ասեց, էկէք
հաց կերէք:

Հնձուորները գալիս են տուն, նստում, հաց ուտում:
Հաց են ուտում, պլծնում, վեր են կենում, էթում իրանց
տները:

Սրանց թողանք ըստէ, գանք խաբար տանք Աղդի-
լակիցը:

Աղդիլակն ա, էթում ա, էթում ա, հասնում ա մի
դեղ ըտէ մութը գետինը կոխում ա. մննում ա էդ գեղը,
մի քուչայ ըռնում ա, էթում: Իթում ա, էթում, մի բաց

դուռ ա տենում, էդ դուռը ծեծում ա: Մի ջահէլ, սի-
լուն կնիկ ընդիան դուս ա գալի:

— Հ'արսի, դուրբան, ասում ա Աղդիլակը, ինչ կ'ընի
տեղ տաս, էս գշեր սըթար անեմ, էն բաշտէն վէ կը կե-
նամ, կ'էթամ իմ բանին:

— Չէ, ասում ա հարսը, չիւնի. ես ջահէլ օղուշաղ,
մարդս էլ գնացել ա առուտուրի, քեզ ո՛նց թողամ գաս
մեր տանը քնես. խալխն ինչ կ'ասեն:—

Ասում ա ու դուռը շըրըխկալէն քամակիցը եդ ա-
նում, թողում, էթում իրա բանին: Աղդիլակը տենում ա
կնիկը գնաց, մտաւ տուն, ինքն էլ եննուցը դուռը բաց
ա անում, ուսուլով մննում հայաթը: Մննում ա, տենում
չարդախումը թունդիբը վառած ա, թունդը կշտին էլ մի
մենձ աթարի դէզ կայ: Ուսուլով էշը քաշում ա նեքսւ,
դիզի ետւը կապում, ինքն էլ մննում ա դիզի բունը,
տափ կենում:

Իդ կնիկն ա, գալիս ա թունդրի վրէն լաւ լաւ կի-
րակրներ ա էփում, ղազ ա տապակում, հալվայ ա անում,
տանում, դռանը մի փէտէ դութի ա ընում, դնում էդ
դութու մէջը, պահում: Կիրակրները էփում ա պրծնում,
եննայ բերում ա մի մենձ պղինձ ջուր ա լցնում, տանում
թունդրի բերնին ղափարթմիշ անում: Մի քիչ անց ա
կենում, տենում ա, ըհ'ը, թըլ'իկ, թըլ'իկ՝ քուչի դուռը
ծեծեցին: Կնիկը ափալ-թափալ էթում ա դուռը բաց ա-
նում:

Աղդիլակը դիզի միջիցը վարաւորդ ա անում, տե-
նում մի ջահէլ, ջիվան, սիրուն տղայ հրէն կնկայ հեննայ
մտաւ նեքսւ: Դու մի ասի՛ էդ տղէն էդ կնկայ թիրեկանն
ա ընում: Կնիկը տղին աղաք ա անում, տանում տուն.
Նստում են, իրար հեննայ քաղցր մասլահաթ են անում:

Հէնց էդ մասլահաթի վախտը քուչի դուռը էլի ճեծում են: Էդ կնիկը ալբիալը իմանում ա որ իրա մարդն ա: Ի՛նչ անէր, ի՛նչ չանէր, տղին որդէ պահէր, որ մարդը բան չը ֆահմէր. բերում ա պարանը կապում դրա միջքիցը, կախ անում ֆորը, մի քար էլ դնում բերնին, նոր էթում ա քուչի դուռը բաց անում: Քաց ա անում, տենում՝ իրա մարդը: Փաթթում ա մարդի ճտովը, ուրախանում, աշխարով մին ընում: Քալիս են տուն, մարդ ու կնիկ նստում են, իրար քէֆ հարցնում, իրար հալ հարցնում, ասում, խօսում, ծիծաղում, խնդում, ջան ասում, ջան լսում:

—Ա՛յ կնիկ, հարցնում ա մարդը. բա էսքամ վախտ մնց իր եօլլայ էթում. ի՛նչ իր ուտում, կիրակուր, զադ ընկնում էր ձեռդ, թէ չէ:

—Է՛հ, այ մարդ, ասում ա, ապրում ի, էլի, դէ առանց քեզ իմ օրը ի՛նչ պտի ըլնէր: Սրը մի կտոր չոր հաց ի դնում աղաքս, ըն էլ կուլ չէր էթում:

—Ա՛յ կնիկ, ասում ա, ես սոված եմ, հացից-մացից ի՛նչ կայ տանը, բէ ուտենք, պառկենք քնենք. ես էլ ջարդուած, բեզարած եմ:

Կնիկը էթում ա դաստախուներ բերում, գցում, մի էրկու հաց թրջում, մաշկում, էրկու էլ սոխ ա ճղում, բերում, դնում մարդի աղաքը: Էս որ տենում ա Աղդիլակը, սիրտը մրմուռում, մխկտում ա. էն սհաթը երեսը անում ա իշին, գտակը վեր ունում, պտտում. պտտելու բաշտան, էջը գում ա: Աղդիլակը իշին իրա գտակովն էր դարի տալի. ընենց որ սարվել էր, հէնց որ տէրը գտակը ժաժ էր տալի, հէնց իմանում էր՝ դարի ա բերում, ալբիալը դուռ էր:

—Ա՛յ կնիկ, հարցնում ա մարդը, էս ի՛նչ իշի ձէն ա:

—Է՛հ, կրեմ դրա գլուխը. ժամեժամքի վախտն էր, մի տղայ իշով էկաւ թէ՛ դարիբ եմ, մի տեղ տու քնեմ, չը տուեցի. հալբաթ իմ եննուցը թաքուն մտել ա հայաթը, էշն էլ բերէ, ընդէ կապէ:

—Ա՛յ կնիկ, մեղքը չէր, խի՛ չիբ տեղ տալի. դնան կանչան դայ, գօնադն Ասուննն ա:

Կնիկն էթում ա, տղին կանչում, բերում: Տղէն գալիս ա, բար՛իւրիկուն ասում, ընդէ նստում. երեսն էլ իշի դիհն ա անում, որ եր ուղեհայ՝ գուացնի, նստում են հացի. Աղդիլակը էլի գտակը պտտում ա: Էջը ալբիալը զըռում ա:

—Չ՞ու, ասում ա Աղդիլակը, շատ բան ունեն պահած, դու պտի խաբար տնս:

—Ի՞նչ ա, խի՛ ես բարկանում իշիդ վրէն, հարցընում ա տան տէրը:

—Քա ի՛նչ անեմ. էշս ասում ա՝ դութու միջլին հալուայ կայ, զադ կայ տապակած, խի՛ չէք բերում, ուտում. խի՛ էք սոխ ու հաց ուտում:

—Ա՛յ, քօռանամ ես, ասում ա կնիկը. ըսկի մտլիս էր, ուրախութիւնիցս գլուխս կորցրել եմ:—

Էթում ա դութին բաց անում, ինչ կար չը կար բերում, դնում մարդի աղաքը: Խեղճ կնիկը ըստօնք սւմ հմար էր պահէ, ում դամաթ էլաւ: Հացը որ ուտում են, պրծնում, կնիկն ասում ա.

—Քան, ջուր եմ դրէ թունդրի վրէն. բերեմ գլուխդ, ոնենբդ լուանամ:

—Չ՞ատ լաւ կ՛անես, այ կնիկ, ասում ա մարդը. զաթի ջարդուած, բեզարած եմ:

Կնիկն էթում ա տնքտնքալօն պղինձը բերում,

ուղում ա ածի թէշտը, Աղղիւակը գտակը պտտում ա. պտտելու բաշտան էշը ալբիալը գոում ա:

— Զօն, ասում ա Աղղիւակը. ինչ անում են՝ անեն, քու ինչ բանն ա:

— Ի՞նչ ա, ինի ես բարկանում իշիդ վրէն, Հարցընում ա տան տէրը:

— Բա ինչ անեմ, ասում ա Աղղիւակը. էշս ասում ա՝ էդ ջուրը դեղած ա, տարէք ածէք Ֆորը, թաղադան ջուր դրէք տաքանայ:

— Այ ջանըմ, այ դեօզըմ, ասում ա կնիկը, դեղածս սրն ա, դալս որն ա. ես եմ իմ ձեռուր պղինձը թամուղ լուացէ, իմ ձեռուր ջուրն ածէ, տարէ դափարթմիշ արէ:

— Այ կնիկ, ասում ա մարդը. ինի ես հուջաթութիւն անում. բալի էդ էշը մի բան գիտայ, որ ասում ա. տաքէք դէն ածէք, էլի, դրանում ինչ կայ, որ խօսում ես:

Էդ կնիկը Աղղիւակի հեննայ պղինձը վեր ա ունում, տանում տաք, եռման ջուրը շրուալէն լցնում Ֆորը,

— Դու՞ք էն մարդի գլխին, որ ընդէ տափ էր կացէ: Էդ խեղճ մարդը տեղն ու տեղը ալբիալը դեք ա չորանում:

— Այ Աղղիւակ աղպէր, ասում ա կնիկը. որ էս օփնը հաղացիր իմ գլուխը, դէ էգուց թէդ վէ կը կացնեմ, օլուն դի իշիդ վրէն, տար գեղիցը դուս, մի դրադ տեղ Ֆորն, որ սաղ աշխարքումը խաղկ ու խայտառակ չ'ըլնենք:

— Ա՛չքիս վրէն, ասում ա Աղղիւակը. կը տանեմ:

Հաց են ուտում, պրծնում, թէք են ընկնում, քնում: Բերադի քնում են, համայ կնիկ, քունդ ըսկի կը տանի: Որդիան կը տանէր, մահապարտ էր էլէ, մնացէ: Կէս գշերին կնիկը տենում ա, որ մարդը քնել ա, սուս ու փուս էթում ա Աղղիւակին բըռթում, վէ կացում: Աղ-

ղիւակը վեր ա կենում, էշը դուս քաշում, փալանը դնում վրէն, եննայ պարանը քաշում ա, խաշուած մարդին Ֆորիցը հանում, դնում իշի վրէն, պարանով դալիմ կապում, — չօշ հա չօշ, չօշ հա չօշ, չօշ հա չօշ՝ քշում ա էթում:

Էթում ա, էթում, — շատն ու քիչն Աստօժ գիտայ, մի սհաթ, էրկու սհաթ, իրեք սհաթ, աքլորականչին հասնում ա մի դեղ: Էշը դուզ քշում ա դպա էդ գեղի կալերը: Էթում ա մի կալում վէ գալի, բհիրը վէ տալի. իշի Ծօխտէն դալիմ կապում բհրիցը, էթում մի խուրճ էլ ցորէն դողանում, բերում գցում իշի աղաքը, ինքն էլ կշախն թէք ընկնում, քնում: Ին բաշտէն էդ կալի տէրը վեր ա կենում, շորերը հագնում, էթում որ կալին ալը տայ. համայ մթնաթեռ ա ըլնում, աչքը դադ չի ջուկում, էթում ա կանում իշին, իշի վրիցը էն մեռելը գըրըմփալէն վեր ա ընկնում Աղղիւակի վրէն: Աղղիւակը էն սհաթը վեր ա կենում տեղիցը, ինչ տենում — մի մարդ կողքին շիվարած, կաննած ա, մեռելն էլ էն գիւհը վեր ընկած ա:

— Վայ քու տունը չը քանդուի, այ մարդ, գոռում ա Աղղիւակը. էս ինչ օյին հանեցիր իմ գլուխը: Ասում ա ու «վայ, սփի ջան» գոռալէն ընկնում ա էդ մեռլի վրէն:

— Էդ ո՞վ ա, ինչ էլաւ, շիվարած հարցնում ա կալի տէրը:

— Էլ ինչ պտի ըլնի, տունս քանդուեց, գնաց. խեղճ հէրս հիւանդ էր, ասեցի՝ տանեմ հէքմի գցեմ: Էկանք, էկանք, մութը գետինը կոխեց, ասեցինք՝ ըստէ վէ գանք, մի քիչ քնենք, դնջանանք, առաւօտը էլ եդ վէ կենանք, էթանք մեր ճամփէն: Հմի ես ինչ անեմ, որ ջուրն ընկ-

նեմ, խեղճ հօրս վէ գցեցիր, բանֆողի արիր. էս ա ես էլ կէթամ տանուտէրին կը կանչեմ, թող դայ, մեր դատաստանն անի:

— Ամման, անդէր, ասում ա էդ կալի տէրը. ես քու ոտի տակին մեռնեմ. էս եղներս, ըս էլ ցորէնս—քօմմա քեզ, թաքլի տանուտէրի կուշտը մի էթայ. բէ ըստէ մի տեղ թաղենք, որ մարդ չ'իմանայ:

Քօռն ինչ կուզի.—էրկու աչք: Աղղիլակն էլ զաթի էս էր ուզում:

— Լաւ, ասում ա, թող քու ասածն ըլնի:

Բերում են ըտէ մի տեղ քանդում, մեռելը թաղում: Եննայ էդ կալի տէրը բերում ա Աղղիլակին քսան եզն ա տալի, քսան խալվար ցորէն. ցորէնը լցնում ա ջուալնեբը, բարձում եզները՝ ճամփու դնում:

Աղղիլակն ա՛ եզները աղաք ա անում, գալի: Քալիս ա, գալիս ա, գալիս ա, մի օր, էրկու օր, իրեք օր, մութը գետինը կոխում ա՛ հասնում ա իրանց գեղը: Էթում ա դուզ իրանց դուռը ծեծում: Մէրը դուս ա գալի, դուռը բաց անում, տենում՝ իրա տղէն: Վազում ա ճտովը փաթթում, ջուխտ թուշը պաչում, աչքերը պաչում, ուրախանում, աշխարով մին ըլնում:

— Վայ, Աղղիլակ ջան, ասում ա. ես քու էկած ճամփին մեռնեմ, արեւիդ մեռնեմ, աչքերիդ դուրբան, դադէդ առնեմ, բալայ ջան. էսքամ վախտ էս գրդի իր:

— Այ մէր, ասում ա տղէն, հլա դրա վախտը չի. կանց եզները տուն անենք, բեռները վէ դենք, եզները դնջանան, մեղք են:

Ասում ա ու քշում, եզները անում նեքսե: Հէրը էդ ղալմաղալի վրէն տանիցը դուս ա թուռում, տենում—դօրթ որ

հրէն իրա տղէն, եքայ քօչ ու բարխանով էկել ա, հալաթի միջին վեր էկէ:

— Այ հէր, ասում ա Աղղիլակը. ես քու մի եզն եմ մօրթէ, առ հրէն նրա տեղակ քսանը. քու էրկու խալվար ցորէնն եմ կրակ տուէ, փչացրէ, առ նրա տեղակ քսան խալվար:

— Է՛հ, Աղղիլակ ջան, ասում ա հէրը, դու սաղ ըլնես. քեզ որ սաղ-սալամաթ տեհանք, հէնց իմացանք սաղ աշխարքը մեզ տուին:

Նոր էթում են տուն, նստում, ասում, խօսում, մասլահաթ անում, իրար հալ հարցնում, ջան ասում, ջան լսում, ուտում, խմում, քէֆ անում ընչանք դառը կէս դշեր. նոր թէք են ընկնում, քնում, լաւ լաւ էրազներ տենում:

Նրանք հասան իրանց մուրաղին, դուք էլ հասնէք ձեր մուրաղին:

ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՀԱՐԱՄԻ

(Արարեսեան բարբառով)

Աւալ ժամանակին ըլնում ա չիլնում մի մարդ, մի կնիկ: Սրանք շատ քեասիբ, դառն աղքատ են ըլնում: Սրանք ունենում են մի միխուճար տղայ: Իդ տղան ինչ փէշակի տալիս ին, ինչ գործի դնում ին, ոնչ մի տեղ էլա չեր բնակալում, մի քանի օր մնում էր, էլ եդ թողում, գալի իրանց տունը: Վերջը էդ տղէն դալիս ա, հօրնը-մօրը ասում:

— Հմի էլ բերէք ինձ տուէք դերձկի աշկերտ. բալքի էդ փէշակը սիրտս վեր ա ունում, հաւանում եմ, մնում եմ, մարդ դառնում:

— Լաւ, ասում են հէրնը-մէրը. աբի ըտ էլ փորձենք, տենանք ինչ կը դուս գայ:

Վեր են ունում դրան տալի դերձկի աշկերտ: Իդ դերձիկն էլ թագաւորի դերձիկն ա ըլնում:

Անց ա կենում մի օր, էրկու օր, իրեք օր, օրէն մի օրը թագաւորը իրա դերձիկին կանչում ա, մի խաս կտոր տալի, ասում.

— Տա՛ր ինձ հմար մի կապա կարա՛. համայ որ խաբաբ ես արէ, իմաց կաց գլուխդ կը ֆըրըրուայ:

— Ա՛չքիս վրէն, ասում ա դերձիկը: — Թագաւորին գլուխ ա տալի, կտորը վեր ունում, թողում գալի: Գալիս ա դուքան, կտորը դնում դագգեահի վրէն ու ինքը էթում տուն հաց ուտելու: Հէնց ուստէն ոտը դուքանիցը դուս ա դնում թէ չէ, էդ աշկերտն ա, վեր ա ունում մկրատը, ընկնում էդ կտորի ջանին, մանդը մանդը կոտորում, վեր ածում, եանի թէ ձևում ա: Անց ա կենում մի սհաթ, ուստէն գալիս ա. որ չի տենում աշկերտի աւարմունքը, մաղերը գլխին բիզ բիզ ա կաննում:

— Ա՛յ քու եդ գցողի ըսենց, ընենցը...

Ասում ա ու փէտը վեր ունում, վրա պրծնում, որ նրան մի լաւ սալջարդ անի թողայ: Ընչանք նրա փէտ վեր ունիլը, աշկերտը ծլկում ա, ենլլայ դպա դուդ տուն: Որ գալիս ա տուն, հէրնը-մէրը բարկանում են տղի վրէն:

— Ա՛յ որդի, ասում են, բա՛ ինչ անենք. որդէ տալիս ենք, բանդ չես ըլնում, թողում ես, փախնում: Զ. որ մընք էլ մեղք ենք. խի ես մեր սիրտը մաշում, թողում:

— Բաս որ ըտենց ա, այ հէր, ասում ա տղէն. էգուց մի բօլ չամիչ ա՛ռ, լցրա՛ արխալղիս ջուխտ ջէբը, իրար հեննայ էթանք. որդէ չամիչը հատնի, ընդէ ինձ աշկերտ տո՛ւ:

— Լաւ, ասում ա հէրը. ըտ էլ փորձենք, տենանք: Յէքսի օրը, առաւօտը գշերով-գշերհանայ հէրը ճամփի պաշար ա վեր ունում, տղին աղաք անում, տանում բազար, մի քանի գրուանքայ չամիչ ա առնում, լցնում տղի ջուխտ ջէբը, ընկնում ճամփայ: Էթում են, էթում են, մի սհաթ, էրկու սհաթ, իրեք սհաթ, մախլասի մի օր, իրիկունը հասնում են մի չօլ, եաբանի տեղ: Ըտէ չամիչը հատնում ա:

—Այ հէր, ասում ա, ես ըստէ աշկերտ կ'ըլնեմ:

—Այ որդի, ասում ա, ըստէ ո՛ւմ կշտին ես աշկերտ ըլնում. ըստէ ո՛նչ մարդ կայ, ո՛նչ մադաթ:

Հէնց էդ խօսքի վրէն տենում են էն գհիցը մի մարդ ա գալի:

—Այ հէր, ասում ա, հրէն էն գհիցը մի մարդ ա գալի. ինձ տո՛ւ նշան աշկերտ:

Էդ մարդն ա, գալիս ա, հասնում գրանց կուշտը:

—Քարով, ասում ա էդ մարդը:

—Քարով, Ասու հազար բարին, խէրին, ասում ա հէրը:

—Ի՞նչ մարդ էք, ի՞նչ էք շինում ըստերանք, հարցնում ա էդ մարդը: Օձն իրա պօռտովը, դուշն իրա թիւտովը ընչանք օրս ըստէ անք ոտ չի գրէ, դուք ո՛նց էք սրիտ արէ, էկէ:

—Քու սէրն ա բել, ասում ա հէրը. բերել եմ տըղիս քու կուշտը աշկերտ տամ: Ի՞նչ փէշակի ես, սոլպէր, հարցնում ա:

—Մենք որ կանք, ասում ա, քառասուն հարամի ենք. գշերները գալիս ենք գեղարենքը, թալանում, տուն կտրում, մախլասի ինչ ձեռներս ընկնում ա, թուցընում ենք, գալի ըստէ: Հմի դու գիտաս, ասում ա, որ տղիդ տաս մեր կուշտը աշկերտ, ըստօնք պտի սարվացընենք. կը տաս՝ դու գիտաս, չես տայ՝ էլի դու գիտաս:

—Այ հէր, ասում ա բեղովաթ տղէն. էս հէնց իմ բանն ա, սրանից էլ լաւ փէշակ չիլնի. աշխարքի հարստութիւն, խաղինայ, մալ ու դօլվաթ թօփ կ'անեմ:

—Դո՛ւ գիտաս, այ որդի, ասում ա. մեղքն ու վարձքը քու շինքը:

Ասում ա, տղի ջուխտ թուշը պաչում, տղի կուռը

բռնում, տալի էդ մարդին, նրա հեննայ մնաս բարով անում, վէ կենում, եդ դառնում դպա տուն:

Էդ հարամին ա, տղին աղաք ա անում, տանում: Գալիս են գալի, շատն ու քիչն Աստօճ գիտայ, հասնում են մի մենձ քարի կուշտ:

—Էս քարը տենում ես, ասում ա հարամին, մեր տունը սրա տակին ա. որ կ'էթանք կը մնենք նեքսև, մեր հարամբաշին քօմքի վիրէը նստած ա, կ'էթաս նրան գլուխ կը տաս, եննայ կը գաս, քօմքի ներքէը, դուան տակին կը նստես:

—Լաւ, ասում ա տղէն վախլութիւնիցը դողալօն, ըտենց կ'անեմ:

Հարամին էդ քարը բանձրացնում ա. էդ քարի տակին մի ծակ ա բաց ըլնում, էդ ծակովը վեր են գալի ներքէ, էլ եդ քարը դնում ծակի բերնին: Էթում են էթում, հասնում են գրանց ամարաթը: Մնում են ամարաթը, տղէն տենում ա հրէն քառասուն հարամին, ետրադ, ասպարի միջի կորած, նստոտած են: Էթում ա հարամբաշուն գլուխ ա տալի, դուան տակին նստում: Անց ա կենում մի սհաթ, էրկու սհաթ, իրեք սհաթ, հարամբաշին ձէն ա տալի.

—Ո՛րդի ա մի զօչադ տղայ, էթայ համամումը հալուայ անի, բերի, ուտեմ, հա:

Էդ տղէն մնում ա արմացած, որ տենում ա՝ ընկօրտանցից ոչ մինն էլ ա ձէն-ծպտուն չի հանում: Վեր ա կենում տեղիցը, կաննում:

—Աղայ, ասում ա. ես կ'էթամ, կ'անեմ, կը բերեմ

—Մո՛ւս, ասում ա հարամբաշին, էսքամ լալիը ձէն չը հանեցին, դու բերագնիցը զօչադ էլար:

Տղէն էլ եդ նստում ա իրա տեղը, տադ անում: Անց

ա կենում մի սհաթ, հարամբաշին թաղադան հարցնում ա.

— Ո՛րդի ա մի զօջաղ տղայ, էթայ համամումը հալուայ անի, բերի, ուտեմ, հա՛:

Ընկերտինքը էլի ձէն չը հանեցին: Տղէն էս որ տեհաւ, էլի տեղիցը վէ կացաւ:

— Աղա՛յ, ասեց, ես կ'էթամ, կ'էփեմ, կը բերեմ:

— Ձէնդ կտրա՛, ասեց հարամբաշին. շատ պտի դահլէս տանես:

Էլի խեղճ տղէն սուս կացաւ, տեղը նստեց: Անց կացաւ մի վախտ, էլի հարամբաշին ձէն տուեց.

— Ա՛յ մի զօջաղ տղայ, էթայ համամումը հալուայ անի, բերի, ուտեմ, հա՛:

Ընկերտինքը էլի տազ են անում: Տղէն էս որ տենում ա, էլի չի համբերում, վեր ա կենում, կաննում:

— Ա՛ղայ, ասում ա, դրանում ի՛նչ կայ. թող ես էթա՛մ, անեմ, բերեմ, էլի:

— Դա՛ւ, ասում ա հարամբաշին ընկօրտանցը. տանք սրան համամը շանց տուէք, թող էփի, տենանք, որ բսենց դուգուգանում ա:

Հարամիքը վեր են ունում ինչ որ պէտքն ա՛ եղ, ալիը, շաքար, ցախ, տանում են համամը հեռուց շանց տալի, իրանք թողում դալի: Էդ տղէն ա, գաղ-մաղերը վեր ա ունում, մննում համամը. տենում ա՛ մարդ, մաղաթ չը կայ: Էն սհաթը բերում ա օջաղը սարքում ա, կրակ անում, թաւէն դնում վրէն: Հալուէն էփում ա պրծնում, թաւի պօջը բռնում ա, հէնց ուզում ա դուս դայ, էն սհաթը փրգիկցը մի կնիկ, փէտէ գգալը ձեռին, ձէն ա տալի.

— Ա՛յ տղայ, ա՛յ տղայ, ասում ա, ի՛նչ կ'ըլնի մի դըղալ հալուայ տաս՛ ուտեմ:

— Բէ՛, նանի ջան, ասում ա տղէն, բէ տամ:

Տղէն գգալը ձեռիցն առնում ա, տալի հալուէ մէջը, վեր ունում, տալի էն կնկանը: Էդ կնիկը հալուէն ալուտի ուտում ա, պրծնում, էլի ա ուզում: Տղէն էլի ա տալի: Ըսենց մին, էրիու, իրեք, էն կնիկը քանի ուզում ա՛ տղէն տալիս ա: Վերջը որ շատ դահլէն տանում ա, թաւէն վեր ա ունում, հէնց ուզում ա դուս դայ, կնիկը ձէն ա տալի.

— Ա՛յ տղայ, ա՛յ տղայ, քեզ վարձք ա, ի՛նչ կ'ըլնի կաննես, սոս դնեմ ուտիդ, վէ դամ, լեղանամ:

Տղէն էն սհաթը թաւէն վեր ա դնում, կաննում, կնիկը ոտը դնում ա տղի ուտին, վէ դալի ներքե: Հէնց վեր ա դալի թէ չէ, վրա ա հասնում տղին, որ վեր ունի, գեննովը տայ. տղէն էլ կնկայ եախայ-մախէն ա հաւաքում, ըստէ էրկուով կօխ են պրծնում: Աոխ են պրծնում, կօխ են պրծնում, տղէն կնկանը տալիս ա գեննովը: Կնիկը ամօթու վեր ա կենում, փախնում, մաշկի լիայն էլ թողում ա ընդէ: Տղէն մաշկը վեր ա ունում, ը՛նչ տենում. — ջուտես, չը խմես, էդ մարքարտաշար մաշկին թամաշ անես, էնքան մի սիրունիկ գաղ էր: Էդ մաշկը վեր ա ունում, բերում, տանում հալուէ հեննայ դրնում հարամբաշու աղաքը: Հարամբաշին էս որ չի տենում, մնում ա բերանը բաց. վեր ա կենում, տղի ճակատը պաչում:

— Սֆֆա՛րիմ, ասում ա, էսքամ տարի սրտիս ուղածն էս էր, ընկօրտանցիցս ոչ մինն էլ ա սիրտ չէր անում, էթայ, բերի. քոմքից զօջաղը դու էլար, որ սիրտ արիք, գնացիր, սրտաուղելիքս բերիր:

Ասում ա ու տղին իրա կշտին նստացնում: Անց ա

կենում մի քանի վախտ, մի օր, էրկու օր, իրեք օր, մախ-
լասի մի շաբաթ, օրէն մի օրը հարամբաշին ասում ա.

—Մէկն ու մէկդ էս մաշկի թալը վէ կալէք, տա-
րէք բազար, ծախէք, հալբաթ մի քանի շալի կը տան,
հաց-մաց առէք, ինչ որ պէտքն ա՝ առէք, բերէք:

Ո՛վ կը տանի, ո՛վ չի տանի, — հարամքանցից ոչ մի՛նն
էլ ա սիրտ չի անում տանի: Վերջը էլի գալիս են,
կպնում մեր զօջաղ տղի եախէն:

—Թէ տանես, ասում են, էլի դու կը տանես, կը
ծախես, մարդ չէ:

—Չատ լաւ, ասում ա տղէն, որ ասում էք՝ կը տա-
նեմ:

Վեր ա ունում մաշկի թալը, էթում դպա բազար:
Էթում ա, ում տենում ա, շանց ա տալի, չեն առնում,
թէ՛ մի թայ մաշիկն առնենք, ինչ անենք: Վերջը որ
շատ ման ա գալի, տենում ա, ըհ՛ը, հրէս թագաւորի նա-
ղիբը մօտացաւ գրան:

—Ա՛յ տղայ, հարցրեց նաղիբը, էդ մաշկի թալը քեզ
որդիան ա, որ ծախում ես:

—Քե՛զ ինչ, ասեց տղէն, ծախում եմ, ուզում ես՝
ան, չես ուզում՝ մի՛ առնի:

—Էս թագաւորի կնկայ մաշիկն ա, ասեց նաղիբը.
անրի էթանք թագաւորի կուշտը:

Ասում ա ու գրան քաշ տալի դպա թագաւորի ա-
մարաթը: Տանում ա դուզ թագաւորի կուշտը:

—Ա՛յ տղայ, ասում ա թագաւորը, էս իմ կնկայ մա-
շիկն ա, որդիան ա ընկէ քու ձեռը. գրուտտն ասա, թէ
չէ գլուխդ թռցնիլ կը տամ:

—Թագաւորն ապրած կենայ, ասում ա տղէն. էս
մաշկի թալը ես Ֆլան վախտը, Ֆլան համամումն եմ գտէ:

Նստում ա ըստէ երկէն ու բարակ, մին մին, տեղը
տեղին նազլ ա անում իրա գլխով անց կացածը, ոնց որ
ես ձեզ նազլ արի:

—Տղայ, ասում ա թագաւորը, բաս որ ըտենց ա,
քեզ բաց չեմ թողայ, ընչանք սրա թայն էլ չը բերես:

—Թագաւորն ապրած կենայ, ասում ա տղէն, որ ինձ
բռնես, ոնց բերեմ. Ֆլան տեղը քառասուն ընկեր ունեմ,
մարդ տու, էթամ նրանց բերեմ, թողամ կշտիդ գրաւ, ես
էթամ մաշկի թալը բերեմ. քառասուն օր էլ ինձ մհուլ
տու. չը բերեցի՛ մեր արինը քեզ հալալ ա ինչ ուզում
ես անրա:

—Լա՛ւ, ասում ա թագաւորը, թող ըտենց ըլնի:

Տղի հեննայ զօշուն ա գնում, էթում են էն քա-
ռասուն հարամուն բերում իրա կուշտը: Թագաւորը հրա-
մայում ա սրանց գցեն մի օթախ, դուռը վրնբըրը դալիմ
շինեն, ընչանք տղի գալը:

Էդ տղէն ա, ճամփի թագաւորէք ա տենում, վէ կե-
նում, ընկնում ճամփայ: Էթում ա, էթում ա, էթում ա,
մի օր, էրկու օր, մախլասի իրեք օր, հասնում ա մի գե-
ղի կուշտ: Տենում ա ըստէ մի պառաւ կնիկ ճիպօտը ձե-
ռին կաննել ա մի գերեզմանի վրա, ճիպօտով տալիս ա
Ֆողին, ասում. — Ֆող, եդ գնա. — Ֆողը եդ ա էթում.
տալիս ա մեռլին, ասում. — Մեռել, սաղանցի. — մեռելը
սաղանում ա: Էդ տղէն էս որ տենում ա, մնում ա ար-
մացած:

—Մ'րի, ասում ա ինքն իրան, մի ճիպօտը ձեռիցն
առնեմ, տենամ հունարը ճիպօտումն ա, թէ պառաւումը:

Ասում ա ու վրա հասնում պառաւին: Սն նրան, նն
սրան, սա նրան, նա սրան, վերջը տղէն զօռում ա, պա-
ռաւի ձեռիցը ճիպօտն առնում ա ու պնկի էթում ա,

էթում ա, շատն ու քիչն Աստօծ գիտայ, Հասնում ա մի քաղաք: Տէնում ա սաղ քաղաքը տխուր, տրտում, որ ասես սաս ու սամուր չը կայ: Մի մարդ ընդիան տենում ա էդ զարիւպ տղին, մօտանում ա գրան:

— Ղարիպ աղպէր, ասում ա էդ մարդը. օձն իրա պօռտովը, զուշն իրա թւուլը ընչանք օրս սիրտ չի արէ ըստերանք ոտ դնի, դու ո՞նց ես սիրտ արէ, էկէ. որ թագաւորը իմացել ա, մենծ թիքէն անկաջդ կը թողայ:

— Խի՛, ի՞նչ ա պատահէ, Հարցնում ա տղէն:

— Էլ ի՞նչ պտի պատահի, ասում ա էն մարդը. մեր խեղճ թագաւորն էր մի մինուճար տղայ, էս ա մի տարի ա՛ մեռել ա. հիւանդ վախտը աշխարքումը ի՞նչքամ գլուխ հէքիմ կար՝ բերին, ի՞նչ դեղ, դարման ասես՝ արին, ճար, իլլած չ՛էլաւ, չը լաւացաւ. հմի էլ մի պօլօլիկ տարի սաղ քաղաքը սուգ ա պահում թագաւորի տղի հմար. անումը զարիպ մեր քաղաքը չի կարում ոտ դնի, թագաւորը քօմքի գլուխն էլ, ըտի հերսիցը, կտրել ա սալի:

— Ո՞րդի ա ձեր թագաւորի տղի գերեզմանը, ասում ա, ես կը սաղացնեմ:

— Ա՛յ տղայ, մի՛ անի, մի՛ ըլնի, ջահէլ, ջիվան ես, աչքդ մուրաղի ա, դնա՛ արևիդ ձէնն ածա՛. խի՛ ես զուր տեղը անդալ գլուխդ դարմաղալի մէջ գցում:

— Չէ՛, որ չէ, ասում ա տղէն. քու ի՞նչ բանն ա, դու ինձ տար թագաւորի կուշտը:

— Դա՛ւ, ասում ա. որ ուզում ես՝ էթանք:

Էդ մարդն ա, տղի կուռը բռնում ա, տանում դուզ թագաւորի ամարաթը: Նրան դռանը կաննացնում ա, ինքը մննում նեքսէ, թագաւորին գլուխ տալի, ընդէ կաննում:

— Հ՛ր, խի՛ ես էկէ, ի՞նչ խնդիրք ունես, Հարցնում ա թագաւորը հերստած:

— Թագաւորն ապրած կենայ, ասում ա, մի զարիպ տղայ ա էկէ մեր երկիրը, ասում ա՛ ես թագաւորի տղին մեռած տեղիցը կը վէկացնեմ:

— Ո՞րդի ա էդ տղէն, Հարցնում ա թագաւորը:

— Հրէ՛ն դռանը կաննած ա. թագաւորն ապրած կենայ, թէ կը հրամայես, էթամ կանչեմ, գայ:

— Թո՛ղ գայ, ասում ա. տեհանք ի՞նչ մարդ ա:

Էս մարդն ա, էթում ա տղին կանչում, բերում թագաւորի կուշտը: Տղէն դալիս ա, թագաւորին գլուխ տալի, ընդէ կաննում:

— Ի՞նչ մարդ ես, Հարցնում ա թագաւորը. ո՞րդէան ես գալի:

— Թագաւորն ապրած կենայ, ասում ա տղէն. ես Ֆլան մարդն եմ, Ֆլան երկրիցն եմ գալի:

— Բա ո՞նց ես սիրտ արէ, էկէ իմ քաղաքը. չէս դիտայ, որ սրտիս հերսիցը քօմքի գլուխն էլ կտրիլ եմ սալի:

— Թագաւորն ապրած կենայ, ասում ա. էկել եմ տղիդ սաղացնեմ:

— Բերան չի, եկեղեցի ա, ասում ա թագաւորը, էրնակ չի՛ սաղացնես. սաղացրի՛ր՝ քաշովդ մին ոսկի կը տամ. չը սաղացրի՛ր՝ իմաց կաց գլուխդ կը Ֆրոռայ: Ղա՛բուլ ես:

— Ղա՛բուլ եմ, թագաւորն ապրած կենայ:

— Ղա՛բուլ ես:

— Ղա՛բուլ եմ:

— Ղա՛բուլ ես:

— Դձբուլ եմ, թագաւորն ապրած կենայ, չը կարացի, արինս քեզ հալալ ա:

— Բաս որ ըտենց ա, ասում ա, սրան տանք տղիս դերեզմանը շանց տուէք:

Նազիր, վէզիրը սրան աղաք են անում, տանում թագաւորի տղի գերեզմանի վրէն կաննացնում, որ ամաբաթի կշտին էր: Թագաւորն էլ էթում ա իրա փանջարի աղաքին կաննում, ասում ա՝ տենամ ոնց ա տղիս մեռած տեղիցը վէ կացնում: Էդ տղէն ա, պառաւի ճիպօտը փէշի տակիցը հանում ա, տալիս ա գերեզմանի քարին. — Քնք, դէն գնա, — ասում ա: Ալբիալը քարը դէն ա էթում: Եննայ ճիպօտովը ֆողին ա տալի. — Ֆոզ, դէն թափի, — ասում ա: Էն սհաթը ֆողը դէս, դէն ա ցվըրում, մեռելը էրևում ա: Արիպօտովը մեռլին ա տալի. — Մեռել, սաղացի, — ասում ա: Մըն էլ տեհան ինչ — թագաւորի տղէն փռշտաց, մեռած տեղիցը վէ կացաւ, դիք կաննեց: Թագաւորը էս որ տեհաւ, ուրախութիւնիցը իրան փանջարիցը գցեց ներքև. վաղեց փաթթուեց տղի շինքովը:

— Տղայ, ձէն տուեց թագաւորը, լիզուդ ինչ պտըտում ա, ասա՛ տամ. սաղ թագաւորութիւնս էլ ուզես, իմաց կաց կը տամ, չեմ իննայի:

— 2է, թագաւորն ապրած կենայ, ասեց տղէն, գադ չեմ ուզում, մէնակ քու գեամչուն ասա, որ ինձ ծովն անցկացնի էն երեսը:

— Էդ ինչ ա որ ուզում ես, ասեց թագաւորը զարմացած, քաշովդ մին ոսկի ուզա, ման ուզա, գօլվաթ ուզա՛ տամ:

— 2է, թագաւորն ապրած կենայ, ասեց. քու մալ ու գօլվաթը քեզ հալալ ըլնի, ինձ մէնակ անցկացրա՛ ծովէն զրաղը. սրանից սավայի ուրիշ բան չեմ ուզում:

Թագաւորը տղին որ շատ զօռում ա, տենում ա ոնչ ոսկի ա ուզում, ոնչ մալ, ոնչ գօլվաթ, մախլասի ըսկի զատ չի վեր ունում, կանչում ա իրա գեամչուն:

— Էս տղին, ասում ա կը գնես գեամին, կը տանես սաղ-սալամաթ կ'անցկացնես ծովի էն զրաղը, էլ եդ կը թողաս, կը գաս:

— Թագաւորն ապրած կենայ, ասում ա գեամչին, էս մի ամիս ա՛ գեամին չի բանում. Հէնց էթում ա հասնում ծովի մէջ տեղը, բիրդան ջուրը տակն ու վրա ա ըլնում, լափին տալի, գեամին քիչ ա մնում շուռ գայ. չենք գիտայ էս ինչ բաս ա:

— Ի՛նչ ուզում ա ըլնի, ասում ա տղէն, որ իմանամ պտի ձկնորի փայ ըլնեմ, էլի պտի անցկենամ:

— Գու գիտաս, ասում ա գեամչին. մեղքն ու վարձքը քու շինքը, որ ասում ես՝ կը տանեմ:

Էթում ա գեամին սարքում, տղին նստացնում, ընկնում ճամփայ: Էթում են, էթում, շատն ու քիչն Աստօճ գիտայ, հասնում են Հէնց ծովի մէջ տեղը՝ ջուրը էլի տակն ու վրա ա ըլնում, քիչ ա մնում գեամին շուռ տայ: Գիդիջըղ տղէն ալբիալը շորերը հանում ա, իրան գցում ծովը, սկում ջրի տակը: Ջրի տակին էթում ա, էթում, հասնում ա ծովի անտակը, ինչ տենում — մի պառաւ կնիկ նստել ա, մատին էլ մի մատանիք կայ, որ մատանքի ակը անում ա դպա ջուրը, էն սհաթը ծովը տակն ու վրա ա ըլնում, ալէկործումն ընկնում: Ջանըմասն տղէն էս որ տենում ա, վրա ա հասնում պառաւին, հեղտխտորում, մատանիքը ձեռիցն առնում, էլ եդ դուս դալի ջրի երեսը: Ալբիալը ծովը հանդարտում ա: Գեամչին մնացել էր շիվարած, թէ էս տղի միջին ինչ հունար կայ, որ սկուեց ջրի տակը, ծովը ալբիալը հանդար-

տեց: Էթում են, էթում, շատն ու քիչն Աստօ՞ զիտայ, մի օր, էրկու օր, իրեք օր, մախլասի մի շաբաթ, դուս են գալի ծովի էն երեսը: Ար Հասնում են ծովի զրաղը, տըղէն գեամչու հեննայ մնաս բարով ա անում, մի ճամփայ բռնում ա, էթում:

Էթում ա, էթում ա, էթում ա, Հասնում ա մի գիւլի բաղ: Քաղիցը վեր ա գալի էն դիհը, տենում ա միջին մի ամառաթ, մի ամառաթ, մի ամառաթ, որ չ'ուտես, չը խմես, չը հագնես, չը մաշես, հէնց էգ ամառաթին թամաշ անես, — էնքամ մի լաւ շինած էր: Գուռը բաց ա անում, մննում նեքսււ, ինչ տենում. — մի սուփրա ա բաց արած, մի սուփրա ա բաց արած, որ Ասու ամեն բարիքը միջին կար: Էգ տղէն էլ գաթի սոված, նխտից ընկած, վրա ա պրծնում, որ ուտի: Հացին ձեռ ա տալի, ուզում ա կտրի, գնի բերանը, հացը գառնում ա մի բուռը ցորէն, շաղ անցնում գեննին. տապակած հաւի վրէն ա ձեռը գնում, հաւն ա սաղանում. խաշած ձկանն ա ձեռ տալի, ձուկն ա սաղանում, խըլպտալէն ձեռիցը վեր ընկնում. մախլաս, գլխներդ ինչ ցաւացնեմ, ընչի ձեռ ա տալի, տեղիցը ժաժ ա գալի, դէս, դէն թափում, ես սաղանում, ձեռիցը դուս պրծնում, վեր ընկնում:

— Բալի, ասում ա ինքն իրան, կայ չը կայ, ըստէ մի բան կայ:

Տենում ա դուան կշտին հրէնիկ մի բուխարի, վրէն էլ սիպտակ փարդէն կախ արած: Ասում ա. — մննեմ էս բուխարին, տափ կենամ, տենամ սրա վերջն ինչ ա ըլնում: — Կենում ա մի սհաթ, էրկու սհաթ, իրեք սհաթ, մըն էլ տենում ա՛ հրէնիկ իրեք նաշխուն, սիրուն աղունիկ թռան, էկան, վեր էկան, իրանց խրխիքը հանեցին, դա-

ռան իրեք ջնհէլ, ջիփան, ջէլրան, հուրի-մալաք աղջկէք, ընդէ կաննեցին: Եննայ մօտացան սուփրին, որ հաց ուտեն, տեհան ամանիքը ըստէ, ընդէ գեննին թափտաժ, շաղ անցած, կիրակրները խառնըշտորած, վեր աժած, մախլասի ոնչ մի բան իրա տեղը չի: — Կայ չը կայ, ասեցին, ըստէ իսանաորդի ա մտէ, մեր սուփրին իսանաորդու ձեռ ա գիւլէ: Տենաս ո՞վ ա էլէ, ո՞վ չի էլէ, որ սիրտ ա արէ, մտէ մեր ամառաթը: Չատ միտք արին, խելք խելքի տուին, ման էկան՝ չը գտան:

— Ա՛խ, ասեց մենձ քիրը, քաշկայ էն տղէն ըլնէր, որ Համամի միջին հալուայ էփեց, հեննէս կոխ պրծաւ, ինձ աղտեց, մաշկիս թալը վէ կալաւ, զնաց: Ըստէ ըլնէր, ես պաչէի՛ քեզ տայի, դու պաչէիր՝ նրան տայիր, նա էլ պաչէր՝ ինձ տար:

— Ա՛խ, ասեց միջնէկ քիրը. էրնէկ էն տղէն ըլնէր, որ ես ճիպօտով մեռելներ ի սաղացնում, էկաւ գլխիս բամբաչեց, ճիպօտը ձեռիցս առաւ, զնաց: Ըստէ ըլնէր, ես պաչէի՛ քեզ տայի, դու պաչէիր՝ նրան տայիր, նա էլ պաչէր՝ ինձ տար:

— Ա՛խ, ասեց պուճուր քիրը, քաշկայ էն տղէն ըլնէր, որ սկուեց ծովի անտալը, մատանիքը ձեռիցս խըլեց, փախաւ: Ըստէ ըլնէր, ես պաչէի՛ քեզ տայի, դու պաչէիր՝ նրան տայիր, նա էլ պաչէր՝ ինձ տար:

Էգ տղէն բուխարու միջին ըստօնք որ քօմմայ ըլնում ա, ալբիալը մատը կծում ա:

— Բալի, ասում ա ինքն իրան, կայ չը կայ էս էն աղջկէքն են, որ սար ու ձոր ընկած, քար ու քօլ ընկած սրանց հաւարին ման եմ գալի:

Ասում ա ու փարդէն ել ա տանում, բուխարու միջիցը դուս գալի, արշայ ընկնում, ընդէ կաննում: Էն

իրեք քերն էլ գրան որ տենում են, ուրախանում, աշ-
խարով մին են ըլնում. վրա են պրծնում ամեն մինը մի
գհլիցը տղին պաչում, պաչպչորում, պաչելուց չեն կշտա-
նում: Նոր նստում են թաղադան հացի. ուտում են, խը-
մում, քէֆ անում, ասում, խօսում, ջան ասում, ջան
լսում:

— Հը', ասում են աղջկէքը, օձն իրա պօռտովը.
դուշն իրա թւովը, ընչանք օրս սիրտ չի արէ լստե-
րանք ոտ դնի, դու ճնց սիրտ արիր էկար:

— Ձեր սէրն ա բերէ, ասում ա տղէն:

— Սէրում կենաս, ասում են աղջկէքը: Արի գրուտան
անաս, դու մի փորացաւ կ'ուեննաս, որ ըսենց չօլէ չօլ ես
ընկէ:

— Հն, ասում ա տղէն, ձեզանից պահեմ, Աստանից
ինչ պահեմ. հալ նաղլ ըսենց, ըսենց, ըսենց բան: Նըս-
տում ա մին մին իրա գլխով անցկացածը նաղլ անում,
ոնց որ ես ձեզ նաղլ արի: Էդուց էլ, ասում ա,
վաղէն թամմում ա. մաշկի թայը հասցրի՝ հասցրի,
չը հասցրի, ընկօրտանցս գլխները պտի ֆը՛ռուայ:

— Արխէլին կ'աջ, ասում են քվերտինքը. հլա վաղայ
շատ ունես. մենք իրա վախտին քեզ ընենց կը տանենք,
կը հասցնենք էն թագաւորի երկիրը, որ դու էլ չես
իմանայ:

— Գուք գիտաք, ասում ա տղէն, ինչ ուզում էք
արէք. ձեր արած լաւութիւնը հուր չաւտենական մը-
տիցս չեմ գցի. չունքի դուք չ'ըլնէիք, ես էլ ի կորած,
իմ քառասուն ընկերտինքն էլ, որ թագաւորի կշտին
թողել եմ գրոււ, վէ կացէ, էկէ:

— Գարտ մի անի, ասում են, էն մաշկիցը ինչքամ
ուզում ես՝ էս գշեր կը գործենք, հաղիւր կ'անենք,

կուց վէ կունես, կը տանես: Հմի դու էն անաս, որ
էթաս, եք կը գաս: Սրանից դէնը դու գիտաս, որ
մենք քունն ենք, դու մերր:

— Իրեք օր ինձ մհնուլ տուէք, ասում ա տղէն. էկայ՝
հօ էկայ, չ'էկայ՝ իմաց կացէք գլուխս փորձանք ա էկէ:

— Ան, ասում են աղջկէքը, իրեք օր քեզ մհնուլ:

Էդ գշեր իրեք քերը նստում են, հայդէ հայ էն
մաշկիցը գործում են. մի էրկու, իրեք հարիւր ջուխտ
գործում են, հաղիւր անում: Առաւօտը գշերով, գշերհա-
նայ վեր են կենում, ճամփի թաղարէք տենում, ոսկէ
մաշկները լցնում են մի խուրջնի մէջ, բերանը դալիմ
կապում, եննայ էդ աղջկէքը իրանց խրխիքը հագնում են,
դառնում իրեք սիրուն, նաշխուն աղունիկ, էդ տղին
սրով նստացնում իրանց թւերի վրէն ու թռնում: Էդ
իրեք աղունիկը թռնում են, թռնում են, թռնում են,
ընչանք իրիկուն հասնում են էն թագաւորի երկիրը.
գալիս են դուզ թագաւորի ամարաթի կշտին վէ գալիս.
Տղէն խուրջինը վեր ա ունում, զցում շալակը, էթում
մնում դուզ թագաւորի ամարաթը: Հէնց ընդէ ա հաս-
նում, որ ջանլլաթները հաղրուել են, պտի նրա ընկօր-
տանց գլխները թագսեն: Տղէն խուրջինը ուսին գալիս ա
թագաւորին գլուխ տալի, խուրջինը դնում թագաւորի
աղաքը, ինքը ընդէ կաննում: Թագաւորը մնում ա գար-
մացած տղին մտիկ անելօն, թէ ալուստի էս ճրդիան
դուս էկաւ, ընդէ կաննեց:

— Թագաւորն ապրած կենայ, ասում ա տղէն. մի
մաշկի տեղակ հրէս խուրջինը լեքը մաշկի եմ բերէ:

Ասում ա, խուրջնի բերանը բաց անում, մին մին
մաշկները հանում, թագաւորին շանց տալի, նրա աղա-
քին կիտում: Թագաւորը մնում ա բերանը բաց տղի երե-

սին մտիկ անելօն: Ալբիալը հրամայում ա՛ նրա ընկօր-
տանցը բաց թողան, նրանց լաւ լաւ փէշքաշներ տան,
ճամփու դնեն:

Քառասուն հարամին հօ ուրախութիւններիցը չին
իմանում ինչ անեն, ո՞նց էդ տղի լաւութիւնի տակիցը
դուս զան:

Տղէն ըստէ ընկօրտանց հեննայ մնաս բարով ա ա-
նում, ասում ա՛ ես մուրադ ունեմ, պտի էթամ: Գուս ա
գալի չօր, էն աղունկներին ման գալի, գտնում:

— Հմի ո՛ւր ես էթում, հարցնում են աղունկները.

— Հօրնը-մօրս կուշտը, ասում ա տղէն. ընդիան էլ
նրանց վեր ունենք, էթանք ձեր երկիրը:

— Ա՛ւ, ասում են աղունկները, էթանք:

Սրան գնում են սրով էլ եդ իրանց թուերի վրէն,
թռնում: Թռնում են, թռնում, հասնում են տղի երկիրը.
տանում են նրանց տան կշտին վէ բերում: Տղէն էթում
ա իրանց տունը: Հէրնը-մէրը որ իրանց տղին տենում են,
ուրախանում, աշխարով մին են ընում:

— Ա՛յ որդի, ասում են, էս ո՛ւր իր էսքամ վախա,
էլ իդ ու թօղդ չ'էրևաց. մի խաբար էլ ա չես զրկում,
որ իմանանք սաղ-սալամաթ ես, մընք էլ միամտուենք:

Նոր տղէն ըստէ նստում ա մին մին իրա գլխով
անցկացածը նաղլ անում հօրնը-մօրը, ոնց որ ես ձեզ
նաղլ արի: Էդ գշեր իրանց գադ-մագերը, ունեցած չ'ունե-
ցածը քօմմայ հաւաքույ են, հարևաններին, բարեկամ-
ներին բախշում, սրան, նրան տալի, իրանք գափ դար-
տակ վէ կենում, տանիցը դուս գալի: Նոր ամեն մինը
մի աղունկի վրէն նստում են, ընկնում ճամփայ գպա ա-
ղունկների ամարաթը:

Էթում են, էթում են, էթում են, շատն ու քիչն

Աստօժ գիտայ, հասնում են էն գիւլի բաղը: Աղունկները
գրանց ըտէ վեր են բերում, ամարաթի դուները բաց են
անում, մննում նեքսև: Աղունկները իրանց խրխիքը հա-
նում են, գառնում ամեն մինը մի մի հուրի-մալաք աղ-
ջիկ, որ չ'ուտես, չը խմես, հէնց սրանց գիւլ ջամալին
թամաշ անես, — էնքամ մի սիրունիկ գաղեր ին:

Նոր հարսանքի թագարէք են տենում: Էդ տղէն էդ
իրեք աղջայ հեննայ պսակում ա—օխտն օր, օխտը գշեր
հարսանիք են անում: Ինչ քէֆ, ինչ ուրախութիւն, ինչ
գափ ու զուռնայ, որ էլ հալ ու հէսաք չը կար:

Նրանք հասան իրանց մուրաղին, դուք էլ հասնէք
ձեր մուրաղին:

—Այ կնիկ, ասում ա, ըսկի աղը չենք տալի մեր հաւին. ո՛վ գիտայ հմի սատկել ա, որդնէ, Ֆոտն աշխար ա վեր ունում, էթամ տանեմ դէն էլա զցեմ:

—Լաւ, ա՛յ մարդ, ասում ա կնիկը. գնա տես, թէ սատկել ա՞ տա՛ր դէն զցա՛:

Իս մարդը էթում ա, հացատան դուռը բաց անում, ինչ տենում—հացատունը ընչանք օջորքը լիքը ձու ա. դու մի ասի, էն հաւն ա ածէ: Մարդը ուրախանում, աշխարով մին ա ընում: Իթում ա կնկանը իմաց տալի. բա չես ասի, ասում ա, ըսէնց, ըսենց բան: Մարդ ու կնիկ էթում են ամեն մինը մի քթոց վեր ունում, գալի էդ ձուաները բերադի կրում իրանց կալը: Կրում են պրծնում, եննայ իրանց գոմշները լծում են կամին, քշում. քշում են, քշում են, ընչանք ճաշ քշում են, ձուաները բերադի փխլում, խժուում ա, տենում են մի դհիցը աքլօր ա դուս գալի, մի դհիցը վառեկ: Վերջը որ շատ քշում են, տենում են բերդան ձուաների միջիցը մի զազ դուս էկաւ, փախաւ: Տէրը էդքամ աքլօրն ու վառեկը թողում ա ըտէ, ինքը զազի ետեւիցն ընկնում, որ կալնի: Իթում ա, էթում, մխելի տեղ էթում ա, տենում հրէս մի մարդ իրանց զազը լծել ա կամին, կամ ա անում:

—Ա՛յ աղպէր, ասում ա, էդ մեր զազն ա, խի էք լծէ:

—Մենք ինչ իմանանք ձերն ա, ասում ա էդ մարդը, իրա ոտովն էկաւ մեր կալը, դէ տեհանք տէր, տիրական չը կայ, բերինք, լծեցինք. հմի ասում ես՝ ձերն ա, վէ կալ, տա՛ր. ա՛ռ ըս էլ էրկու խալվար ցորէն դրա հ սխր:

Իդ մարդը էրկու խալվար ցորէնը առնում ա, լցնում

Ս Ո Ւ Տ Հ Է Ք Ա Թ

(Մարտեան բարբառով)

Կըլնի չիլնի մի մարդ, մի կնիկ: Սրանք շատ քեա-
տիպ, դառն աղքատ, օրէն հացի մուրուցկան են ըլնում:
Սրանք աւալ-ախորր մի հաւ են ունենում, ըն էլ էնթա-
վուր հաւ, որ աղաքիցը էթողին՝ կոցով էր տալի, ետե-
ւիցը էթողին՝ քացով. ընենց որ էս հաւի ահու սրանց
քուչովը մարդ-մագաթ սիրտ չէր անում անց կենայ, էն-
քամ մի զուլումքեար զազ էր:

Գեղըցոնց ամալ-աջալը որ կտրում ա, օրէն մի օրը
գալիս են տանուտէրի կուշտը գանգատ: Իդ տանուտէրն
ա, կանչում ա հաւի տիրոնչը, հրամայում ա, որ եա հաւը
մորթի, եա թէ չէ գցի մի զերգամբի, վրէն դուռը շինի,
որ դուս չը գայ, գնացող-էկողին չը դիպնի: Տէրն էլ չի
ղմշում մորթի, տանում ա, անում մի հացատուն, դուռը,
երթիկը զայմացնում, ծակ ու ծուկերը կալնում, թողում
գալի: Լաւ:

Անց ա կենում ըսենց մի օր, էրկու օր, իրեք օր, մի
շաբաթ, էրկու շաբաթ, մախլասի մի ամիս, էս հաւին
ոնչ կուտ են տալի, ոնչ ջուր են դնում աղաքը, բալի
սատկի, նրանից ազատուեն պրծնեն: Օրէն մի օրը էդ
մարդի միտն ա ընկնում հաւը:

Չուայները, գեօղակները երեսներին փռում, դայիմ կապում, բարձում դաղին, քշում դպա տուն: Գայիս ա, դալի, հասնում ա իրանց տունը, Չուայները դաղի վրեցը վեր ա դնում. վեր ա դնում, տենում ինչ—դաղի մէջքը եարայ, լափաչայ ա դառէ: Մարդ ու կնիկ կը մնան մոլորած: Գէս կ'ընկնեն, դէն կ'ընկնեն, էս հարեանի գուռը, էն հարեանի գուռը, հայ դէս, հայ դէն, բու եան, ոյ եան, դեղ, դարման չեն գտնի: Վերջը որ շատ կը հարցնեն, ման կը գան, մի մարդ սրանց կ'ասի, թէ էդ եարի դեղը պօպօքն ա, որ քսէք՝ ալբիալը կը լաւանայ: Սատանական դրանց երկրումն էլ ըսկի պօպօք չիլնում: Գէս են ընկնում, դէն են ընկնում, չեն գտնում. վերջը որ շատ ման են գալի, տենում են հրէնիկ մի ահլի, պառաւ կնիկ քուչի դռանը նստած ա

—Մյ նանի, ասում են, քեզ արքայութիւն, թէ քու սրդկերանց արււր կը սիրես, բալի հողապահուստ պօպօքի մանրունք ունենաս, մեր դաղի մէջքը եարայ ա էլէ, ինչ կըլնի՝ տաս, քսենք միջքին:

—Մյ որդիք, ասում ա, ես քօրփայ էրեխայի, հէրս չնդստանու պօպօք էր բերէ, կերանք. մի փէտ տուէք, քչփորեմ, տենամ, բալի ատամներիս արանքին մի կտոր մնացած ըլնի:

Մարդ ու կնիկ ուրախութիւններիցը էլ չեն իմանում ինչ անեն. ըտէ մի եքայ գերան ա վեր ընկած ըլնում, վեր են ունում, տալի էդ պառաւին: Իդ պառաւը էդ գերանովը ատամները քչփորում ա.—էս դիհը, էն դիհը, սեղանքի տակիցը մի պճեղ պօպօք ա հանում, տալի դրանց: Նրանք ուրախանում են, պառաւի ձեռը պաչում, պօպօքը վեր ունում, եդ դառնում իրանց տունը: Բերում են լաւ նարին ծեծում, քսում դաղի միջքին:

Անց ա կենում մի օր, էրկու օր, իրեք օր, մի շաբաթ, էրկու շաբաթ, իրեք շաբաթ, մասլախի մի ամիս, մըն էլ տենում են էդ դաղի միջքին մի եքայ պօպօքի ծառ ա դուս էկէ, էնքան էլ պօպօք ա տուէ, որ հալ ու հէօար չը կայ:

Իդ դաղը Աստու իրան օրը էթում էր հանդը արածում, իրիկունը ինքն իրան գալի տուն: Հանդումը հօղաները, լակօտ-լուկուտը ո՛րը քար էր գցում, ո՛րը փէտ էր գցում, ո՛րը ճիւղ էր գցում, որ պօպօք վեր ածեն, ուտեն. չայիր-չիմանը, քօլ ու քօսը ընկնում էր պօպօքի ծառի ճղքների արանքը, ընդերանք եքայ չայիր-չիման գուս գալի: Մարդիք նիլնում ին էդ չայիր-չիմանի վրէն, ընդէ բաղ ու բաղչայ գցում, բօստան դցում, վար անում, ցորէն, գարի ցանում. հօղանները, չօբաններն էլ բերում ին ընդէ իրանց գառները, ոչխարը, տաւարը արածացընում: Յրէն մի օրն էլ մի մարդ նիլնում ա դաղի միջքի բօստանը, մի ձմերուկ ա առնում, ուզում ա կտրի, ուտի, բիրգան դանակը խթում ա ձմերկի մէջը, էլ դուս չի գալի:—Մյ հարայ, դանակս, դանակս.— էլ ո՛րդէ, դանակը ձմերկի միջին բաթմիշ էլաւ, կորաւ: Իդ մարդը ձարը կտրած, շորերը հանում ա, մննում ձմերկի մէջը, որ դանակը հանի. ձմերկի միջին դէս ա ման դայի, դէն ա ման գալի, չի գտնում. վերջը որ շատ ման ա գալի, տենում ա հրէնիկ դադանակը ուսին մի չօբան:

—Մյ աղպէր, հարցնում ա չօբանը, ինչ մարդ ես, էս ձմերկի միջին ինչ ես շինում:

—Գանակս ընկել ա մէջը, ասում ա, ման եմ գալի, բալի դտնեմ:

—Ի՛հ, ֆո՛ղը հալիդ, ասում ա չօբանը. էս թամամ էրկու տարի ա՛ իմ եքայ սուրու ոչխարը կորել ա էս

ձմերկի միջին, մեռայ ման գալօն, չեմ կարում գտնի,
դու հմի դանակիդ ես ուզում գտնի:

Էդ խօսքը դանակ կորցնողի սրտին կպնում ա, վրա
ա հասնում նրան որ ծեծի. — սա նրան, նա սրան, սա
նրան, նա սրան, ըստէ էնքամ իրար տալիս են, որ ձմերուկը
ժաժ ա գալի, դաղի միջքիցը գրբմփալէն վեր ընկնում
դետինը, միջիցն էլ մի ալափստրակ ա դուս գալի, փախնում:
Փախնելու վախտը էդ ալափստրակի պօջի տակիցը մի
թղթի կտոր ա վեր ընկնում: Հօդաղները էդ թղթի կտոր-
ը վեր են ունում, տանում գեղը, տէրտէրին տալի որ
կարդայ: Տէրտէրը բաց ա անում, կարդում, տենում գը-
րած ա. «Մնտ, սնտ, սնտ».—եանի թէ էս դաղի հէ-
քաթը քօմմայ սուտ ա:

ՀԱԼԱԼԸ ԶԸ ՀԱՐԱՄՈՂ ԿՆԻԿԸ

(Մարտեան բարբառով)

Աւալ ժամանակին ըլնում ա չիլնում մի մարդ, մի կնիկ:
Սրանք շատ դառն աղքատ, անճար են ըլնում: Օրէն մի
օրը մարդը միտք ա անում, ասում ա.—Աէ կենամ, էթամ
ուրիշ երկիր աշխատանքի, բալի միքանի շալի աշխա-
տեմ, բերեմ օղլուշաղ պահեմ, ընչանք տենանք վերջներս
ինչ ա ըլնում. Աստօժ ողորմած ա, հալբաթ մեզ մի լիս
ու ճար կ'անի, էրկու դռնից մի դուռը բաց կ'անի:—
Կանչում ա կնկանը.

—Այ կնիկ, ասում ա, ուզում եմ էթամ ուրիշ եր-
կիր աշխատանքի. ինչ կ'ասես:

—Ինչ պոի ասեմ, այ մարդ. թէ զիտաս՝ ձեռդ
զադ կ'ընկնի, մի բանի տէր կը դառնաս, էթաս լաւ
կ'անես. եանի պարապ-սարապ ման գալօն ինչ պոի ըլնի:

—Լաւ, ասում ա, որ էթամ՝ խօսք տալիս ես, ըն-
չանք իմ գալը արու-հայով կենաս, քու հալալը չը հա-
րամես:

—Հա, ասում ա կնիկը, խօսք եմ տալի. թէ քեզ
մուխաննաթութիւն արի՝ ինչ ուզում ես արա, արինս
քեզ հալալ ա:

— Լաւ, ասում ա մարդը, բնս որ ըտենց ա՛ կ'էթամ: Յէքսի օրը ճամփի թաղաբէք ա տենում, մի քանի ամսուայ պաշար վեր ունում, վէ կենում ընկնում ճամփայ: Էթում ա, էթում ա, էթում ա, շատն ու քիչն Աստօժ գիտայ, էս քաղաքը, էն քաղաքը, էս գեղը, էն գեղը, որդի ռաստ ա գալի, մնում ա, բանում, փող աշխատում, էլի վէ կենում էթում իրա ճամփէն: Ըսենց մի տարի, էրկու տարի, իրեք տարի, աշխարէ աշխար, երկրէ երկիր ման ա գալի, ընչանք քիչ-միչ փող ա շինում, նոր ասում ա՝ վէ կենամ, էթամ մեր երկիրը: Վեր ա կենում գալի: Գալիս ա գալի, շատն ու քիչն Աստօժ գիտայ, մի օր, էրկու օր, իրեք օր, մի շաբաթ, էրկու շաբաթ, իրեք շաբաթ, մախլասի մի ամիս՝ Հասնում ա իրանց երկրի սնուաւը: Ըտէ սրան մի ցելոր ա ռաստ գալի:

— Արի, ասում ա ինքն իրան, մի սրան Հարցնեմ, տենամ իմ կնիկը ո՞նց ա, ո՞նց չի, իրա տուած խօսքը պահել ա թէ չէ: Մօտանում ա դրան, ասում.

— Բար՛ աջողում, ա՛ղպէր:

— Բարով, Հնգար բարին, ասում ա ցելորը:

— Ֆլան գեղիցն ես, Հարցնում ա:

— Հն, Ֆլան գեղիցն եմ, ասում ա ցելորը. խի՛ որ:

— Քեզ մի բան եմ ուզում Հարցնեմ, չեմ գիտայ դրուստը կ'ասես, թէ չէ:

— Կ'ասեմ, ին՛ չեմ ասի, ասում ա ցելորը:

— Քլան մարդի կնկանը ճանանչում ես:

— Լաւ, շատ լաւ եմ ճանանչում: Է՞ն չես ասում, որ մարդը գնացել ա դարբուծիւն աշխատանքի:

— Հն, Հէնց էն: Ո՞նց ա, լաւ ա. հօ դարտ չի անում մարդի հմար:

— Ի՞նչ պտի դարտ անի, ասում ա ցելորը ծիծաղալօն. Ի՞նչն ա բօլ մարդը...

Մարդը էս որ լսում ա, մատը կծում ա. — Բայի, ասում ա ինքն իրան, կայ չը կայ, ըստէ մի բան կայ: — Գառը, տխուր վեր ա կենում, գալի իրանց գեղը: Կնիկը մարդին տենալու բաշտան, ուրախանում, աշխարով մին ա ըլնում: Համայ մարդը որ ասես ձէն, ծպտուն չի հանում. նօթերը կիտած էթում ա մի պուճախում նստում: Իս կնիկն ա, էն սհաթը էթում ա լագանով ջուր բերում, մարդի ոնները լուանում, շորերը փոխում, եննայ Հացի թաղարէք ա տենում, որ մարդին հաց տայ: Հաց են ուտում, պրծնում, թէք են ընկնում, քնում: Կնիկը մընում ա միտք անելօն, թէ էս ի՞նչ ա պատահէ իրա մարդին, որ ըսենց նօթերը կիտել ա, որ ասես չի խօսում: — Հալքաթ, ասում ա, գնացել ա դարբուծիւն, չի կարացէ փող աշխատի, դարտակ վեր ա կացէ, էկէ՛ ընդուր ա ըսենց դառը, տխուր, եա ո՛վ գիտայ ճամփին մի փորձանք ա էկէ գլուխը, չի ասում: — Մախլաս, խեղճ կրնիկը ի՞նչ անում ա, չի անում, մարդի դարտը չի կարում իմանայ:

Ըսենց անցկացաւ մի քանի վախտ, մի օր, էրկու օր, իրեք օր, մախլասի մի շաբաթ, օրէն մի օրը մարդը կնկանը խաբլուծիւնով տարաւ գեղիցը դուս, ընդը տուեց, սրպանեց, ինքը էլ եղ դառաւ, էկաւ գեղը: Ասու հրամանով ալբալը էդ սրպանած կնկայ տեղը աղբուր դուս գցեց: Էդ աղբուրը ընէնց մի անմահական ջուր ունէր, ընէնց մի անմահական ջուր ունէր, որ մեռելն էլ իմէր, էն սհաթը կը սաղանար, ընդէ կը կաննէր:

Ըսենց անցկացաւ մի օր, էրկու օր, իրեք օր, մախլասի մի շաբաթ, օրէն մի օրը մի բէզրգեան իրա մարդ-

կերանցով անցկենալիս ա ըլնում էդ դեղի կշտովը: Հէնց հասնում ա էդ կնկայ սրպանած տեղը, մութը գետինը կոխում ա: — Ըստէ վէ գանք, ասում ա, հաց-մաց ուտենք, դնջանանք, գշերը մնանք, նոր էն գլխէն վէ կենանք ընկնենք ճամփայ: — Էդ աղբրի կշտին վեր են գալի, չա- գիր տալի, մնում: Որ վեր են դալի պրծնում, տենում են էդ աղբրի կշտին հրէնիկ մի սրպանած կնիկ: Ասում են՝ հալբաթ իրա մարդին մուխանաթութիւն ա արէ, նա էլ սրպանել ա, բերէ, գցէ ըստէ, որ շան ու գիլի փայ ըլնի: Յերում են կրակ անում, որ կիրակուր էփեն: Իրանք էլ կողազից սաւայի գադ չեն ունենում: Թաւով ջուր են դնում կրակի վրէն, որ մի քանի խոտոց կողագ խաշեն: Կողագը կոտորում են, ածում թաւէն թէ չէ, ալբիալը սաղանում ա, թաւի միջիցը դուս դալի, ընկնում գետի- նը: Քօմմայ մնում են դարմացած, թէ էս աղբրի ջուրը ինչ գօրութիւն պտի ունենայ, որ կոտորած կողագը գը- ցում ես մէջը՝ սաղանում ա: Զատ են միտք անում, խելք խելքի տալի, ինչ անում են չեն անում, չեն կա- ըում իմանայ:

— Է՛կէք փորձենք, ասում ա բէզրգեանը. էս սրպա- նած կնկայ վրէն էլ էդ ջրիցը շաղ տանք, տենանք կը սաղանայ թէ չէ:

Յերում են շաղ տալի: Զաղ տալու բաշտան էդ կը- նիկը սաղանում ա, վէ կենում նստում, ըլնում ա ոնց որ մօ- ըն մին: Քօմմայ մնում են սառած իրար երեսի մտիկ անելօն:

— Ի՞նչ կնիկ ես, հարցրեց բէզրգեանը. էս ո՞նց ա էլէ, որ քեզ սրպանել են, բերէ, գցէ ըստէ:

Նոր էդ կնիկը ըստէ նստեց մին մին նաղլ արեց իրա գլխով անցկացածը, ոնց որ ես ձեզ նաղլ արի: Բէ- զրգեանը էս որ իմացաւ, հարցրեց.

— Չէս գայ քեզ տանեմ շինեմ ինձ կնիկ. զաթի ես էլ աղապ՝ էթանք գլխներս դինջ իրար հեննայ ապ- ընք:

— Չէ, բէզրգեանը սաղ ըլնի, ասեց կնիկը. ես մարդ ունեմ, իմ հալսլը չեմ հարամի:

— Չէ, մըն էլ հարցրեց բէզրգեանը:

— Չէ, ասեց կնիկը:

— Տէս կը փօշմանես, ասեց բէզրգեանը:

— Չեմ փօշմանի, ասեց. գու քու Աստօժ, ինչ ու- զում ես՝ ա՛րա:

Բէզրգեանը շատ հերսոտեց էդ կնկայ վրէն, նօքար- ներին հրամայեց, մի քառասուն գազանոց Ֆոր փորեն, նրան գցեն մէջը, մի եքայ քար էլ գնեն Ֆորի բերնին, որ ընդիան դուս չը գայ: Նօքարները մի քառասուն գա- զանոց Ֆոր փորեցին, խեղճ կնկանը գցեցին մէջը, մի քար էլ դրին Ֆորի բերնին: Առաւօտը լիսը բացուեց թէ չէ, սրանք իրանց գադ-մադերը հաւաքեցին, վէ կացան ըն- կան ճամփայ:

Էդ կնիկը մնաց մէն մէնակ Ֆորի միջին: Զատ ձէն տուեց, հարայ կանչեց, աղաչանք, պաղատանք արեց, հաւարին հասնող չէլաւ: Անց ա կենում ըսենց մի օր, էրկու օր, իրեք օր, օրէն մի օրը մի ուրիշ բէզրգեան ա գալի, էդ ճամփովը անցկենում, էդ աղբրի կշտին վեր ա գալի, չադիր տալի մնում, որ մի քիչ դնջանայ, հաց- մաց ուտի, էլ վէ կենայ էթայ իրա ճամփէն: Վէ գալու բաշտան մի նուոցի ձէն ա ընկնում անկաջը:

— Էս ինչ նուոցի ձէն ա, հարցնում ա բէզրգեանը նօքարներին. մի գնացէք տեհէք էդ ձէնը սրդիան ա գալի:

Նօքարներն էթում են դէս ընկնում, դէն ընկնում,

էս դիհը ման գալի, էն դիհը ման գալի, անկաջ դնում, մախլասի որ շատ ման են գալի, տենում են հրէսիկ մի քառասուն գազանոց ֆոր, էդ ֆորի միջիցը մի նուոց ա գալի: Ֆորի բերնի քարը եդ են գցում:

— Էդ ո՞վ ես, հարցնում են նօքարները:

— Աստու սիրուն, ձէն ա տալի կնիկը ֆորիցը, ինձ ըստիան ազատէք:

Ալբիալը բերում են պարան կախ անում ֆորը, կընիկը կապում ա մէջքը, քաշում են՝ հանում: Հանում են ինչ տենում—մի սիրուն, նաճխուն կնիկ: Աղաք են ա-նում դրան, բերում բէզրգեանի կուշտը, բէզրգեանին նաղլ անում թէ՛ բսէնց, ըսէնց, ըսենց բան:

— Ի՞նչ կնիկ ես, հարցնում ա բէզրգեանը, ըստե-րանք ինչ ես շինում:

Կնիկը նստում ա ըստէ մին մին նաղլ անում իրա լիւտով անցկացածը, ոնց որ ես ձեզ նաղլ արի:

— Ինձ չէս առնի, հարցնում ա բէզրգեանը. դու ինձ կնիկ, ես քէ մարդ:

— Ձէ, բէզրգեանը սաղ ըլնի, ասում ա կնիկը, ես մարդ ունեմ, իմ հալալը ոնց հարամեմ:

Էս խօսքի վրէն բէզրգեանը սրտի հերսիցը չի իմա-նում ինչ անի: Նօքարներին հրամայում ա էդ կնկանը դնեն մի դուլթիկի մէջ, դուլթիկի բերանը կալնեն, տանեն զցեն ծովը: Նօքարները բերում են մի դուլթիկ շինում, դրան դնում մէջը, դուլթիկի բերանը դայիմ կալնում, տա-նում գցում ծովը, թողում գալի:

Էդ դուլթիկը ջրի երեսին տըմբտըմբալօն էլթում ա: Էլթում ա, էլթում, մի օր, էրկու օր, մախլասի իրեք օր, քամին քշում ա, հանում ջրի զըաղը: Ըտէ ծովի զրա-դին մի թօռչի էր կենում. ինքն էր մի պառաւ մէր,

էլ զադ չ՛ունէր. էրկսով էդ անվիրի-վիրի տեղը տուն ին շինէ, գլխները դինջ իրանց հմար ապրում ին: Էս թօռ-չին ջրի երեսին դուլթիկը որ տեհաւ, ուրախացաւ, աշ-խարով մին էլաւ. հէնց իմացաւ միջինը փող ա եա ապ-րանք եա մի ուրիշ գալի, ասեց.— կը տանեմ, կը հարըս-տանամ. թօռը գցեց, հանեց: Արուբնչալօն էդ դուլթիկը դրեց շալակը ու դոնդ դպա տուն: Ար հասաւ տուն, բե-րին դուլթիկի բերանը բաց արին. բաց արին՝ ինչ տենան— միջին մի թրջուած, տըմբտուած կնիկ, որ սովածու-թիւնիցը լղարէ, դառել ա չոր չօփ, պինչը բռնես ֆո-զին կը տայ:

— Փառք քեզ, Աստօ՛ծ, ասեցին, փառքդ շատ ըլնի, հալ-բաթ էս էր մեր դամաթը:

Թօռչու մէրը բերում ա էդ կնկանը տաք ջրով չին-չին լեղացնում, իրա հին շորերիցը հագցնում, եննայ հացի թաղարէք ա տենում. միքանի ձուկն ա խաշում, կիրա-կուր էփում, մախլաս ինչ որ Աստօ՛ծ տուել էր՝ բերում ա դնում աղաքը որ ուտի: Խեղճ կնիկը գալթի սոված, նըխ-տից ընկած՝ հացը որ տեհաւ, գիլի նման վրա պըծաւ հացին: Կերաւ, կշտացաւ, Աստուն փառք տուեց, թօռ-չուցը, նրա մօրիցը շնորհակալ էլաւ, զրադ քաշուեց:

— Հմի ասա տենանք, հարցրեց թօռչին. էս ինչ բաս ա, քեզ ո՞վ բերեց գցեց ծովը:

— Բա չէս ասի, ասեց էդ կնիկը, ըսէնց, ըսէնց, ըսենց բան:— Նոր նստեց ըստէ մին մին նաղլ արեց նրանց իրա գլխով անցկացածը, ոնց որ ես ձեզ նաղլ արի:

— Ինձ չէս առնի, հարցրեց թօռչին. գալթի ես էլ ազապ՝ մարդ ու կնիկ ըլնենք, ըստէ իրար հեննայ ապ-րենք:

— Ձէ, ասեց էդ կնիկը, ես մարդ ունեմ, իմ հա-

լալը ո՞նց հարամեմ: Ուզում ես, ասեց, անի քեր ու աղ-
պէր ըլնենք:

— Ըլնենք, ասեց թօռչին. թող քու ասածն ըլնի:

Ըսօրուանից դէնը թօռչին քանի էթում էր ձկան,
Աստու հրամանով, ամեն թոռի անհէտաբ ակն ու մար-
դարիտ էր հանում ծովիցը. համայ խեղճը չէր իմանում
ըտօնք թանգ բաներ ա, որ տանի ծախի, բօլ փող կը տան:
Ըսենց էնքամ ակն ու մարդարիտ հանեց ծովիցը, որ
տանը էլ դնելու տեղ չը կար—էնքամ շատ էր:

Օրէն մի օրը միտք արեց, ասեց՝ անի մի քանի
հատ տանեմ քաղաք, շանց տամ, տենամ կ'աճեն: Քա-
ղաք հասաւ թէ չէ, գնաց մի զարգեարի դուքան, ակն
ու մարդարտները հանեց, շանց տուեց:

— Հատին լիսուն մանէթ տամ, ասեց զարգեարը:

Թօռչին ծիծաղաց, հէնց իմացաւ տնաղ ա տնում:

— Դէ լաւ, հարիր մանէթ տամ, վրա բերեց զար-
գեարը:

Թօռչին էլի ծիծաղաց: Մախլաս, զլիներդ ինչ ցա-
ւացնեմ, զարգեարը ինչ գին ասում էր, թօռչին ծիծա-
ղում էր: Էնքամ արեց, որ հատը հինգ հարիր մանէ-
թով ծախեց:

— Ա՛յ ուստայ, ասեց թօռչին, սրանցից որ էլ բե-
րեմ՝ կ'աճեն:

— Կ'աճենեմ, խի չեմ առնի, ասեց զարգեարը:

— Քաս որ ըտենց ա, ասեց, կը բերեմ:

Թօռչին ուրախ ուրախ փողերը դրեց ջէբը, եզ դա-
ռաւ, էկաւ տուն: Էկաւ մի աղուխ լիքը լցրեց էն ակն
ու մարդարտներիցը, թաղաղան վէ կացաւ էկաւ քա-
ղաք. գնաց դուզ էն զարգեարի դուքանը:

— Քար՝ աջողում, ուստայ, ասեց թօռչին:

— Ա՛յ բարով, հազար բարին, խէրին, թօռչի աղ-
պէր. ամեն ճամփէդ սալամաթ. ո՞նց ես, լաւ ես:

— Հրէս բերել եմ, ուստայ, տես կը հաւանես:

Ասեց ու աղլխով լիքը մարգարտները դրեց աղաքը:
Ջարգեարը աղուխը բաց արեց, համբրեց, հատը հինգ
հարիր մանէթով վէ կալաւ, հանեց փողը նազդ տուեց,
ձեռիցն առաւ: Դէ, թօռչի ու էսքամ փող.— ուրախու-
թիւնիցը քիչ էր մնացէ զփուէր:

— Ի՞նչ առնեմ, ի՞նչ չ'առնեմ ըստիան տանեմ, որ
լաւ ըլնի, ասեց թօռչին: Միտք արեց, միտք արեց, ա-
սեց.— Ա՛րի բօլ ցօրէն առնեմ, տանեմ լցնեմ ամբարները,
միքանի տարուայ պաշար հազրեմ, որ մըն էլ վէ չը
կենամ, գամ ըստէ ցօրնի:

Ինչքամ փող ունէր ձեռին, բիրազի տուեց ցօրնի:
Առաւ, լցրեց ջուալները, բերանները դայիմ կապեց, քրէհ-
դարներ բռնեց, որ տանեն: Քրէհդարները տարան հաս-
ցրին ծովի զրաղը: Թօռչին բերեց իրանց ամբարները
քօմմայ լցրեց.— Հա՛ կէ, թէ պտի հատնի:

Անցկացաւ միքանի վախտ, էզ հալալը չը հարամող
կնկայ երկիրը սով ընկաւ: Մով եմ ասում, էնթավուր
սով, որ Աստօծ փրկի, ազատի, իմ միս կտրողին ռաստ չը
գայ.— Հէրը որդուն էր ուտում, աղպէրը՝ աղպօրը, բարե-
կամը՝ բարեկամին. մախլասի, ո՞վ ում ձեռն ընկնէր, նը-
րան էլ պրծնում չը կար, սաղ սաղ պտի ուտէր, կշտա-
նար, զրաղին կաննէր— ընէնց մի գուլում սով էր: Թօռ-
չու ինչ վէջն էր, թէ աշխարքը սով ա ընկէ. ամբար-
ները լիքը, թէկուզ տասը տարի էլ ուտէին՝ չէր հատնի:

Էդ սով ընկած երկրի մարդիքը իմացան, որ էզ
թօռչու ամբարները լիքը ցօրէն ա, ամեն դէից վեր ին-
կնում, գալի սրա կուշտը. սա էլ քօմմէին տալիս էր,

ճամփու դնում: Մի օր էլ էդ հալալը չը հարամող կնկայ մարդը ու էրկու բէզրգեան էկան ցորնի. էդ էն էրկու բէզրգեանն ին, որ իրանց քարւանովը անցկենալիս՝ էդ կնկանը ուստ էկան, ուզեցան վրէն պսակուի, նա դաբուլ չ'էլաւ, ասեց՝ ես իմ հալալը չեմ հարամի. նրանք էլ բերին, էն օղիէքը հաղացին սրա գլուխը: Էդ կնիկը սրանց տենալու բաշտան ճանանչեց, համայ լիս չ'ընկաւ, ասեց.—տենամ սրա վերջն ինչ ա ըլնում: Նրանք հօ՛ որ ասես չը ճանանչեցին: Ախար իրգիան որդէ. ուն մտքովը կ'անցկենար թէ էդ կնիկը օաղ կը մնայ, թի օր նրա երեսը սրանց երեսին կ'առնի:

Էդ հալալը չը հարամող կնիկը մի օր բերեց զօնաղլըղ սարքեց, իրա մարդին ու էդ էրկու բէզրգեանին կանչեց իրա կօշտը զօնաղ: Նրանք էլ վէ կացան, էկան: Էդ կնիկը նրանց ընենց մի քէֆ շանց տուեց, ընենց մի ուրախութիւն շանց տուեց, որ էլ չեմ կարայ ասի: Քօմմըքով էլ որ լուլ ու կուլ հարբեցին, էդ կնիկը վէ կալաւ թէ.

—Է՛կէք, ասեց, ամեն մարդ իրա գլխով անցկացածը նաղլ անի, անկաջ անենք:

—Լաւ, ասեցին էն էրկու բէզրգեանը ու էդ կնկայ մարդը. Է՛կէք:

Էդ կնիկը աղաք մի բէզրգեանին հարցրեց:

—Բէզրգեանը սաղ ըլնի, ասեց. դէ նաղլ արա տենանք ինչ ա անցկացէ քու գլխովը:

—Սրանից մի քանի տարի աղաք, ասեց էդ մի բէզրգեանը, նօքարներիս հեննայ ճամփայ ի էթում: Է՛կանք, է՛կանք, մի աղբրի կշտի մութը զետինը կոխեց: Վէր էկանք ըտէ, չաղիւր տուինք, կացանք. վարաւորդ արինք, տեհանք էդ աղբրի կողքին հրէնիկ մի կնիկ սրպանած, վէ

զցած: Բերինք էդ աղբրի ջրիցը շաղ տուինք կնկայ վրէն, ալբիալը սաղացաւ, ընդէ կաննեց: Ուզեցայ հեննէն պսակուի, դաբուլ չ'էլաւ, ասեց՝ ես մարդ ունեմ, իմ հալալը չեմ հարամի: Ես էլ, սրտիս հերսիցը, հրամայեցի նօքարներիս՝ մի քառասուն գազանոց ֆոր փորեն, էդ կնկանը զցեն մէջը, մի քար էլ դնեն ֆորի բերնին: Եննայ շատ էլ փօշմանեցի, համայ էլ ուր, բանը բանից անց էր կացէ: Հրէս էս ա իմ գլխով անցկացածը, որ ընչանք օրս սրտիս միջին դարտ ա դառէ, գշեր, ցերեկ ինձ էրում ա:

Եննայ մէկել բէզրգեանին հարցրեց:

—Բէզրգեանը սաղ ըլնի, ասեց էդ կնիկը, հմի դօրը քունն ա. անսա տենանք քու գլխովը ինչ ա անց կացէ, քու դարտն ինչ ա:

—Իմ դարտը նրանից շատ ա, ասեց մէկել բէզրգեանը: Ես էլ հէնց էդ կնկանը ուստ էկայ, ֆորիցը հանեցի:— Ինձ չեմ առնի, հարցրի:—Չէ, ասեց, չեմ առնի. ես մարդ ունեմ, իմ հալալը չեմ հարամի:—Ես էլ հերստեցի էդ կնկայ վրէն. նօքարներիս հրամայեցի, դրա ձեռ ու ոտը կապեն, դնեն մի դութկի մէջ, տանեն զցեն ծովը: Խեղճ կնիկ, ո՛վ զիտայ հմի ծովի ձկները փայ ա էլէ, պրծէ: Եննայ ես էլ փօշմանեցի, գլխիս վայ տուի, համայ էլ ուր, բանը բանից անց էր կացէ:

Պօրը դալիս ա իրա մարդին: Վերջը նրան ա հարցնում: Նա էլ թէ.

—Չունքի դուք էրկսով էլ ձեր մեղքը շինքներդ առաք, ես էլ իմ մեղքն եմ շինքս առնում: Է՛դ կնիկը որ կար՝ իմ հալալ, թագն ու պսակ կնիկն էր. ես նրան խաբլութիւնով տարայ գեղիցը դուս, ընդէ սրպանեցի:

Հէնց իմացայ իրա հալալը հարամել ա: Ի՛նչ ասեմ, ես բերադնիցդ էլ մեղաւոր եմ:

— Պրծա՛ք, հարցրեց էդ կնիկը:

— Հա՛, պրծանք, ասեցին:

— Գէ հմի գօրն իմն ա, ձէն տուեց ընդիան կնիկը: Էդ հալալը չը հարամող կնիկը ես եմ, որ կամ: Աստօճ ինձ ամեն փորձանքից ազատեց, սաղ-սալամաթ էս ծովի զրազը հասցրեց, որ մի օր իմ գրստութիւնը էրևայ թէ ես հալալը հարամող կնիկ չեմ:

Էս որ լսեցին, իրեքով էլ մնացին էշ կտրած, իրար երեսի մտիկ անելօն: Ամօթու պապանձուել ին, մնացէ՛ չին կարում մի խօսք էլա ասի: Ին սհաթը իրեքով էլ էկան, ընկան էդ կնկայ ոնները՝ մեղանչ էկան: Նա իրեքին էլ բաշխեց:

Սրանք մի քանի օր էլ կացան ըտէ. նոր ճամփի թաղարէք տեհան, էդ թօռչու ու նրա մօր հէննայ մնա՞ս բարով արին, չորսով վէ կացան ընկան ճամփայ դպս իրանց երկիրը:

Ասանից իրեք խնձոր վեր ընկաւ.— մինն ասողին՝ մինն ասիլ տուողին, մինն էլ անկաջ դնողին:

Բ Է Դ Օ Լ Վ Ա Թ Յ Ղ Է Ն

(Արարեսեան բարբառով¹⁾)

Աւալ ժամանակին ըլնում ա չիլնում մի թագաւոր: Էս թագաւորը ունենում ա իրեք տղայ: Էս տղէքը քանի պուճուր ին, գլխները դինջ ապրում ին, համայ որ մենձանում են, իրանց եաշն առնում, էլ «ջրները մի առումով չի էթում».— Ասու իրան օրը ուշունց, կռիւ, դալմադալ, տուր ու դմփոց, մախլասի էլ իրար հիննայ եօլլա չին էթում: Սրէն մի օրը դալիս են իրանց հօրն ասում.

— Թագաւորն ապրած կենայ, չունքի իրար հեննայ չենք կարում եօլլա էթայ, ուլում ենք բաժանուի, ինչ կ'ասես:

— Դուք դիտաք, այ որդիք, ասում ա հէրը. որ եօլլա չէք էթում, ամեն օր իրար «եախից ձաւար էք հաւաքում», լաւն էն ա՞ բաժանուէք, ամեն մարդ իրա փայն առնի, էթայ իրա հմար տուն դնի, ո՛նց ուզում ա ապրի:

Էս թագաւորն ա, բերում ա տղէքանցը ամեն մէկին իրա փայլ տալի, ճամփու դնում: Էս աղպօրտանցից ամեն մէկը իրա փայն առնում ա, էթում ա իրա հմար

¹⁾ Տէս «Հէքիաթներիս» Ե. գիրք, երես 71, «Աստճուն դանգատ գնացող մարդը», Լօուու բարբառով գրած:

ջով տունն դնում, պսակում, տնաւորում, ապրում: Համայ մենձ աղպէրը քօմմքից բէդօլվաթ դուս էկաւ. իրա փայը տարաւ սաղ կերաւ, փչացրեց, զրաղին կաննեց: Գնաց էլ եդ հօր եախէն կպաւ թէ՛ իրա փայը աղպօրտանց փայիցը քիչ ա էլէ. զօռով, գիւջով էնքամ արեց, որ հօրիցը ինչքամ աղաք էր առէ, մի էնքամ էլ հմի առաւ: Իլի տարաւ կերաւ, էն դիհը կաննեց: Իկաւ հօրիցը էլի թաղադան փայ ուղեց, տարաւ ըն էլ խժուեց, կուեդ արեց, էլ եդ էկաւ հօր եախէն կպաւ, թաղադան փայ ուղեց: Մախլաս, ըսենց չորս-հինգ հետ փայ ուղեց, տարաւ կեր ու խումի տուեց, փչացրեց, մնաց մատր կպտեղօն:

Վերջը էս մենձ աղպէրը ինքն իրան միտք արեց.
 —Մի էթամ, ասեց, Ասու կուշտը գանդատ, տենամ ես ինչ մեղքի տէր ի, որ իմ մալ ու դօլվաթը ըս էլ քանի հետ ձեռիցս առաւ, թողաց աղքատ, քեաֆրի ֆողումը, էն ինչ աղպօրտանցս դհա հարստացրեց, դհա մալ ու դօլվաթի տէր շինեց:—Ճամփի թաղարէք տեհաւ, միքանի ամսուայ պաշար վէ կալաւ, վէ կացաւ, ընկաւ ճամփա՛ գալա Ասու կուշտը:

Իկաւ, էկաւ, էկաւ, մի օր, էրկու օր, իրեք օր, չորս օր, մախլասի մի շաքաթ, մի մէշի միջի սրան մի եարա-փարէն կոխած, քոսոտ արջ ռաստ էկաւ: Սրջը սրան որ տեհաւ, հարցրեց.

—Թագաւորի ցեղ, էդ ո՛ր ես էթում:
 —Իթում եմ, ասեց, Ասու կուշտը գանդատ. էնքամ մալ ու դօլվաթ, էնքամ հարստութիւն ունէի, քօմմայ ձեռիցս գնաց, մնացի ըսենց աղքատ, օրէն հացի մօրուցկան: Հմի էթում եմ, ասեց, Ասու կուշտը, մի հարցնեմ, տենամ մեղքս ինչ ա, որ ինձ էս օրը գցեց:

— Բաս որ ըտեհց ա, ասեց արջը, ես էլ իմ գալտը քեզ ասեմ. որ Ասու կուշտը հասնես, իմ դհիցն էլ գանդատ անրա: Իսքամ տարի ա, ասեց, եարայ-փարի միջին կորել եմ, ինչ անում եմ, չեմ անում, լաւանալու ճար, իլլաճ չիլնում. մի հարցրա՛, տես իմ վերջը ինչ պտի ըլնի:

—Ա՛չքիս վրէն, ասեց, կը հարցնեմ. եդ գալիս քեզ մի ջուղաք կը բերեմ:

Ըսենց դնաց, դնաց, գնաց, շատն ու քիչն Ասոժ գիտայ, հասաւ մի մենձ քաղաք: Իս քաղաքի միջովն անց կենալիս սրան մի մարդ ռաստ էկաւ:

—Բա՛րով, թագաւորի ցեղ, ասեց էդ մարդը:
 —Բա՛րով, Ասու հազար բարին, ասեց թագաւորի տղէն:

—Իդ ո՛ր ես էթում, հարցրեց:

—Իթում եմ Ասու կուշտը գանդատ:

—Որ էթում ես, ասեց, ինչ կ'ըլնի իմ դհիցն էլ գանդատ անես: Մի եքայ գիւլի բաղ ունեմ, ասեց, որ Ասու ինչ բար ու նուրար ասես՝ միջին կայ. համայ որ Կարունքը գալիս ա, ծառերը ծաղկում են, բար բռնում, դեռ չը հասած՝ բարը վեր ա տալի: Ասուն մի հարցրա՛, տես սրա՛ ճարն ինչ պտի ըլնի:

—Լա՛ւ, ասեց թագաւորի տղէն, քու գանդատն էլ տեղ կը հասցնեմ:

Ասեց, տուեց, անցկացաւ: Գնաց, գնաց, գնաց, մի օր, էրկու օր, իրեք օր, դուս էկաւ մի ուրիշ թագաւորի երկիր: Իդ երկրի թագաւորը սրա գալը որ իմացաւ, կանչեց իրա կուշտը:

—Ի՞նչ մարդ ես, հարցրեց թագաւորը. էդ ո՛ր ես էթում:

— Ֆլան թագաւորի տղէն եմ, ասեց. էթում եմ Աստու կուշտը գանգատ:

— Որ էթում ես, ասեց, ինչ կ'ըլնի իմ գանգատն էլ տեղ հասցնես: Ես, ասեց, էսքամ տարի ա թագաւորութիւն եմ անում, ինչ անում եմ, չեմ անում, ինչ պատիճ ասես՝ տալիս եմ, չեմ կարում ընենց անի, որ իմ երկրումը գողութիւն, մարգասպանութիւն չը պատահի: Աստուն իմ դէկըր գանգատ անրա, տես իմ ճարն ինչ պտի ըլնի. ո՞նց անեմ, որ կարենամ էս խալխի հախիցը գալ:

— Ջուխտ աչքիս վրէն, թագաւորն ապրած կենայ, ասեց. քու գանգատն էլ տեղ կը հասցնեմ:

Ասեց, տուեց, անցկացաւ: Գնաց, գնաց, գնաց, մի օր, էրկու օր, իրեք օր, մի շաբաթ, էրկու շաբաթ, իրեք շաբաթ, մախլատի մի ամիս, զշիր գնաց, ցերեկ գնաց, լիս գնաց, մութ գնաց՝ հասաւ աշխարքի վերջը. էն ա պտի ծովն ընկնէր, Աստօծ իրա հրեշտակը զրկեց, որ էթալ նրան ճամփից եզ դարձնի, հարցնի, տենայ նրա գանգատն ինչ ա: Հրեշտակը գնաց թագաւորի տղի աղաքը կտրեց:

— Ի՞նչ մարդ ես, էդ ո՞ւր ես էթում, հարցրեց հրեշտակը:

— Ֆլան թագաւորի տղէն եմ, ասեց, էթում եմ Աստու կուշտը գանգատ: Աղպորտանցիցս բուժանուեցի, ասեց, նրանք իրանց փայն առան, գնացին տուն ու տեղ դառան, հարստացան. ես ինչ ունէի, չ'ունէի՝ կերայ, փչացրի, վերջը միտք արի գամ Աստու կուշտը գանգատ, տեսնամ ինչ մեղքի տէր ի, որ ինձ էս օրը գցեց:

— Ես որ քու շաբթերը քօմմայ կտրեմ, ասեց հրեշտակը, զմբուլ ես:

— Ղաբուլ եմ, ասեց. գաթի ես էլ զրա հմար եմ

աշխարէ աշխար, երկրէ երկիր ընկէ, որ իմանամ իմ ճարն ինչ պտի ըլնի:

— Ե՛ս, ասեց, Աստու հրեշտակն եմ. Աստօծ ինձ զրկեց, որ քեզ ասեմ, էթաս էլ եզ քու երկիրը, ընդէ կարցրած հարստութիւնդ էլ եզ քու ձեռը կ'ընկնի:

— Աստու փառքը շատ ըլնի, ասեց թագաւորի տղէն, ո՞նց որ հրամայել ա, ընենց էլ կ'անեմ: Մի ուրիշ գանգատ էլ ունեմ, ասեց: Աստփին գալիս մի մէշի միջի մի եարայ-փարէն կոխած արջ ռաստ էկաւ: — Ո՞ւր ես էթում, հարցրեց: Ասեցի. — Էթում եմ Աստու կուշտը գանգատ: — Որ էթում ես, ասեց, ինչ կ'ըլնի իմ գանգատ անես. էսքամ տարի եարէն սաղ ջանս վեր ա կալէ, ինչ անում եմ, չեմ անում՝ չեմ կարում լաւանայ. մի հարցրա՛, տես իմ ճարն ինչ պտի ըլնի:

— Էն արջը, ասեց հրեշտակը, որ մի իսան բռնի ուտի, ալբիալը նրա եարէն կը սողանայ:

— Էդ հօ էդ, վրա բերեց թագաւորի տղէն, ճամփին մի քաղաքի միջով անցկենալիս մի մարդ ռաստ էկաւ: — Ո՞ւր ես էթում, հարցրեց: Ասեցի. — Էթում եմ Աստու կուշտը գանգատ: — Որ էթում ես, ասեց, ինչ կ'ըլնի իմ գանգատն էլ տեղ հասցնես. ըսենց, ըսենց, ըսենց գիւլի բաղ ունեմ, որ ինչ բար ու նուբար ասես՝ մէջը լիքն ա. համայ գարունքը որ գալիս ա, ծառերը ծաղկում են, բարը խակ խակ վեր ա տալի, մի յօլօկ էլ ա չեմ կարում բերանս զնեմ. Աստուն մի հարցրա՛, տես սրա ճարն ինչ պտի ըլնի:

— Էդ մարդի բաղի բարն էլ ընդուր ա վէ տալի, որ նրա ամեն մի ծառի տակին մի զիւզիւմ ոսկի ա ֆորած, էն ոսկու ժանդը չի թողում բարը հասնի: Գնա՛,

— Հը', թագաւորի ցեղ, ասեց արջը, Աստուհ տեհաւր,
իմ գանգատն արեցիր:

— Հա, ասեց թագաւորի տղէն. արեցի:

— Յա ինչ ասեց, հարցրեց արջը:

— Ասեց՝ թող մի խտան բռնի, ուտի, ջանի եարէն
ալբիալը կը սաղանայ:

— Յաս որ ըտեց ա, ասեց արջը, աւրի քեզ ուտեմ.
հազիր Աստոծ քեզ ինձ դամաթ ա արէ. մօտիկը թողած՝
էլ ինի հեռու ման գամ:

Էս ասեց թէ չէ, վրա պրծաւ, բէղօլվաթ տղին
ձուիգ ձուիգ արեց, կերաւ: Ուտելու բաշտան եարայ-մա-
րէն սաղացաւ: Աստու հրամանն էր, որ թագաւորի բէ-
ղօլվաթ տղէն էս եարայ-փարէն կոխած արջին փայ
ըլնի:

ՍՈՒՏԼԻԿ ԱՎՉՈՒ ՀԷՔԱԹԸ

(Մարտեան բարբառով)

Ընում ա չիւնում մի ավչի: Էս ավչին ոնչ թու-
անք ա ունենում, ոնչ բարութ, ոնչ սեչմա, ոնչ շուն,
մախլասի բոլի գագ չի ունենում:

Օրէն մի օրը էդ ավչին վեր ա կենում, էթում ավի:
Էթում ա, էթում, տենում ըհը, ճամփին իրեք թուանք
վեր ընկած: Ուրախանում, աշխարով մին ա ըլնում: Էն սը-
հաթը կուանում ա, վեր ունում, տենում էդ իրեք թուան-
քից էրկուսը կոտրած ա, որ ասես բանի պէտքը չի, էն
մինն էլ չախմախ չ'ունի: Էդ անչախմախ թուանքը ուսն
ա գցում, էթում: Էթում ա, էթում ա, էթում ա, մխե-
լի տեղ էթում ա, ճամփին իրեք գեօլի ա ռաստ գալի.
գրանցից էրկուսը ցամաքած ա ըլնում, էն մնի միջին էլ
որ ասես ջրի թրիշա չիւնում: Էդ անջուր գեօլի միջին
տենում ա իրեք օրգակ լեզ են տալի. գրանցից էրկուսը
սատկած ա ըլնում, մինն էլ կիսաջան: Թուանքը զարա-
վում ա, կրակ տալի: Տալու բաշտան էն կիսաջան օր-
գակը վեր ա ընկնում: Էթում ա, վեր ունում, էլ եդ
էթում իրա ճամփէն:

Էթում ա, էթում ա, էթում ա, ճամփին իրեք գե-

ղի ա ռաստ գալի: Էդ գեղարէնքից էրկուսը խարաբայ
 ա ըլնում, մնի միջին էլ որ ասես շէնլիկ չիլնում: Մըն-
 նում ա էդ անշէնլիկ գեղը, դէս ա էթում, դէն ա էթում,
 որ շատ ման ա գալի, մի քարուքանդ, բրիշակ էլած
 տուն ա գտնում: Մննում ա նեքսև, տենում տան պու-
 ճախին հրէնիկ իրեք պուլիկ դրած. էդ պուլիկներից էր-
 կուսը ջարդած ա ըլնում, մինն էլ ուք չի ունենում:
 — Ինչ անեմ, ինչ չանեմ, ասում ա, որ էս օրդակը խա-
 շեմ:— Բերում ա կրակ անում, էդ անուք պուլիկը ջուր
 ա լցնում, դնում վրէն որ տաքանայ: Եննայ օրդակը
 թէբում ա, փորը ճղում, լաւ, սիրունիկ ըստկում, գցում
 պուլիկ մէջը: Էդ օրդակը խաշում ա, նստում մէն մէ-
 նակ ուտում, կշտանում, Աստուհ փառք տալի: Ըստէ մի
 քիչ մնում ա, դնջանում, նոր վէ կենում, ընկնում ճամ-
 փայ:

Էթում ա, էթում, ճամփին սրան մի ուղտ ա ռաստ
 գալի: Էդ ուղտը բռնում ա, նիլնում, քշում: Էթում ա,
 էթում ա, մի քանի օր կուղէկուղ էթում ա, դուս ա
 գալի մի քաղաք: Էդ քաղաքումը էդ ուղտը ծախում ա,
 ըտրա փողը տալիս ա մի էշ առնում, էրկու հատիկ էլ
 կորեկ: Էդ էրկու հատիկ կորեկը խուրջնի ջուխտ աչքն ա
 լցնում, խուրջինը գցում իշի վրէն, էլ եդ էթում իրա
 ճամփէն:

Էթում ա. էթում, մի օր, էրկու օր, իրեք օր,
 մախլասի հինգ օր, ճամփին սրան մի գետ ա ռաստ գա-
 լի: Տրխները հանում ա, որ գետը անցկենայ. ոնց ա
 ըլնում, ոնց չիլնում, էշը փախնում ա: Իշի հննուցը
 վազ ա տալի, բռնում, եդ բերում: Ընչանք գրա գալը
 տրխները գետը անց են կենում էն երեսը: Դէս տրեխ,
 դէն տրեխ, ման ա գալի՝ չի գտնում: Վարաւորդ ա ա-

նում, տենում, իրա տրխները անց են կացէ գետի էն
 դրաղը, դառէ մի լուծ եզը ու ընդէ իրանց իրանց գե-
 տինը վարում են: Ինքն էլ էշը նիլնում ա, մի Ֆանդով
 գետը անցկենում: Ըտէ խուրջինը վեր ա դնում, էն
 էրկու հատիկ կորեկը հանում, մի հատիկը բերում ա
 եզների վարած տեղը ցանում, մի հատիկն էլ եդ գցում
 խուրջինը: Յանում ա, պրծնում, խուրջինը էլ եդ գցում
 ա իշի վրէն, վէ կենում, ընկնում ճամփայ՝ էլ եդ իրանց
 դեղը:

Գալիս ա, գալի, մի օր, էրկու օր, իրեք օր, մի
 շաբաթ, էրկու շաբաթ, իրեք շաբաթ, մախլասի մի
 ամիս, հասնում ա իրանց գեղը: Էշը քշում ա դուզ գեղի
 ջաղացը: Տանում ա էն կորիկ հատիկը ըտէ աղում: Աղում
 ա, աղում ա, օխտն օր, օխտը գշեր աղում ա, չի պրծ-
 նում: Տենում ա պրծնելու ճար, իլլած չը կայ, բերում
 ա մնացածը ջաղացբանին ա բախշում, աղացածն էլ
 լցնում ա ջուալները, բերանները կապտում, սէլեր քրէ-
 հում, բերում իրանց տունը:

Անց ա կենում միքանի վախտ, օրէն մի օրը էդ
 ավչին ասում ա.— էթամ տենամ կորեկը հասել ա, թէ չէ:
 Մանգաղը վեր ա ունում, ընկնում ճամփայ: Գալիս ա,
 գալիս ա, շատն ու քիչն Աստօճ գիտայ, հասնում ա էն
 գեղի դրաղը: Տենում ա, է, կորեկը հասել ա, հնձելու
 էլ լաւ վախտն ա: Մանգաղը գցում ա որ հնձի, բիրդան
 կորիկ միջիցը մի վիրունի խոզ ս դուս պրծնում, փախ-
 նում. մանգաղը ենուցը որ վրա չի անում, մանգաղը
 էթում ա խրում խոզի կողքը: Էդ խոզը մանգաղը փո-
 ըին վազ ա տալի արտի միջովը. մի դհիցը վաղում ա,
 մի դհիցն էլ արտը հնձում. ըտենց վազ տալօն կորեկը
 սաղ հնձում ա, պրծնում, գլուխ առնում, փախնում: Եննայ

էդ ավչին կամացկամաց Հնճածը Հաւաքում ա: Հաւաքում
 ա, Հաւաքում, որ տենում ա պրծնելու ճար չը կայ, կորկի
 շատ փայլը թողում ա առանց Հաւաքիլ. էթում ա սէլեր
 քրէհում, Հաւաքածը բարձում՝ ենլլա դպա իրանց գեղը:

Գալիս ա, գալի, շատն ու քիչն Աստօծ գիտայ,
 Հասնում ա իրանց գեղը: Սէլերը քշել ա տալի դո՛ւզ ի-
 րանց կալերը: Ըտէ սէլերը դարտկիլ ա տալի, դէղեր
 դնիլ տալի, թողում: Եննայ Հօտաղներ ա բռնում, էդ կո-
 բեկը շաղ են տալի, փռում կալի միջին, կամերը լծում,
 քշում: Քշում են, քշում են, քշում են, մի օր, էրկու
 օր, իրեք օր, մի շաբաթ, էրկու շաբաթ, իրեք շաբաթ,
 մախլասի մի ամիս՝ չի պրծնում: Միքանի դէդ ընենց
 թողում ա, կասած կորեկը կրիլ ա տալի տուն. — էլ ամ-
 բար, էլ Փոր, էլ ծակ ու ծակ չի մնում՝ լցնիլ ա տալի,
 չի հատնում: — Ի՛նչ անեմ, ի՛նչ չ՛անեմ, ասում ա, մնա-
 ցածը ո՛րդէ լցնեմ: Միտք ա անում, միտք ա անում,
 վերջը մի լու ա բռնում, մորթում, կաշին քերթում, տիկ
 Հանիլ տալի, մնացած կորեկն էլ բերում ա էդ տկի մէջն
 ածում:

Անց ա կենում միքանի վախտ, օրէն մի օրը մի ձի-
 աւոր ա անցկենալիս ընում էդ ավչու տան կշտովը: Էդ
 ձիու նայը մի քարի ա գիպնում, ընենց մի կրակ ա դուս
 գալի, ընենց մի կրակ ա դուս գալի, որ էդ ավչու դէ-
 դերը սաղ կպնում ա, էրում. տո՛ւն, տեղ, գո՛մ, մախլաք,
 մախլաս ի՛նչ ունէր, չ՛ունէր էրում ա, քուլ դառնում:
 Կրակը որ հանդարտում ա, պրծնում, էդ ավչին ասում
 ա. — էթամ տենամ ըսկի ի՛նչ ա մնացէ, ի՛նչ չի մնացէ: Դէս
 ա ման գալի, դէ՛ն ա ման գալի, ըստէ՛ ա փորում, ընդէ՛ ա փո-
 րում, վերջը որ գալիս ա իրանց մարաքի պատի տակը փո-
 րում ա, տենում ա, ըհ՛ը, ընդիան մի կապոց դուս էկաւ:

Էդ կապոցը բաց ա անում, տենում միջին մի թղթի
 կտոր, միջին էլ մի բան ա գրած: Տանում ա սրան,
 նրան կարգալ ա տալի, կարգում են, տենում էդ թղթի
 միջին գրած ա. «Քու գլխով անցկացածը քօմմայ սուտ ա»:

ԹԱՔԱՎԵՐԷՆ ՏՂՕՐՑԸ ՀԱՔԵԱԹԸ

(Ղարաբաղի բարբառով)

Իլալ ա չիլալ մին թաքաւէր: Էս թաքաւէրս իլալ ա իրեք տղա: Էս թաքաւէրը վէր շատ պուաւալ ա, իւրան իրեք տղօրցը կանչալ ա, ասալ:

— Հուվէր կեա ախճկէրքս օղէ, տուէք:

— Լիաւ ա, ասալ ըն տղէրքը:

Միքանի վախտ անց ա կացալ, թաքաւէրը մէուալ ա: Մին օշափ եկալ ա, ասալ թա.

— Եկալ ըմ թաքաւէրին ախճիկն օղիմ:

Մէծը հու մէշնակ տղէրքը ասալ ըն. — Քինն, քինն, մունք քէզ ախճիկ չընք տալ: Պիծինն ասալ ա. — Պիրենք տանք: Նահանք ասալ ըն թա. — Տալ չընք: Պիծի ախպէրն ասալ ա. — Չէ վէր չէ, վէր իմ հարն ասալ ա՝ տալ պիտիմ: Պիծի ախպէրն ախրը տուալ ա օշափին:

Ծանօթ. Հանգուցեալ ԱՌԱՔԻԼ ԲԱՀԱԹՐԵԱՆՅԻ Ժողովա-
ճուրից հրատարակում ենք հետևեալ հէքիաթները. — «Թաքաւէ-
րին տղօրցը հաքեաթը». «Քասիպ մարթին հաքեաթը». «Խորթ
ախճկանը հաքեաթը» և «Քօսակին հու քաչալին հաքեաթը:

Մին քանի վախտ անց ա կացալ, մին ասլան ա եկալ թա.

— Եկալ ըմ թաքաւէրէն ախճիկն օղիմ:

Էլհա մէշնակնան հու մէծն ասալ ըն. — Արըլի քինն, մէզ ախճիկ չ'օնենք քէզ տալի: Էլհա ախրը գուաւ պի-
ծի ախպէրը տուալ ա: Մին քանի վախտ էլ անց ա կա-
ցալ, մին դիւզար ա եկալ թա.

— Եկալ ըմ թաքաւէրէն ախճիկն օղիմ.

Էլհա էն երկունն ասալ ըն թա. — Տալ չընք: Պի-
ծինն ասալ ա. — Տալու ըմ: Ախրը պիծի ախպէրն ա տուալ:

Մին քանի վախտ անց ա կացալ, պիծի ախպէրն ասալ ա. — Ես պիտիմ փլան թաքաւէրի ախճիկն օղիմ: Քինացալ ա օշափին տօնն, ընտեղ քուրը ասալ ա.

— Աղն, հօր ըս եկալ. էս սհաթս օշափը կը կեա, քէզ կ'օտի:

— Պա հոնց անիմ, ասալ ա:

— Հտեղ կեօղլու կնց, ասալ ա քուրը:

Ախպէրը կեօղլու ա կացալ: Օշափը եկալ ա, ասալ.

— Էս հինչ մըթմըթալէտ ա կեամ:

— Գէ ըսկի հինչ, ասալ ա կնէկը:

— Ասի, վէր քէզ կ'օտիմ, ասալ ա օշափը:

— Իմ ախպէրն եկալ ա, ասալ ա կնէկը:

— Թա վէր մեծը հու մէշնակն ինի, օտելու ըմ, թա վէր պիծինն ինի, աչկիս երան ա եկալ:

— Պիծինն ա, ասալ ա կնէկը:

Ետնան պիծի ախպէրը տիւս ա եկալ, պարով տուալ: Օշափն ասալ ա թա. — Հօր ըս եկալ: Թա — Եկալ ըմ քէզ ասեմ՝ փլան թաքաւէրէն ախճիկն ինձ հետի օղիս: — Էդ իմ պէնը չի, ասալ ա օշափը. քինն ասլանի կօշտը:

Պիծի ախպէրը եր ա կացալ քինացալ ասլանի կօշտը:

— Զօր ըս եկալ, ասալ ա քուրը. էս սՀաթս ասալ-
նը կը կեա քեզ կ'օտի:

— Քա Հո՛ւնց անեմ, ասալ ա ախպէրը:

— Կեօղլու կանց, ասալ ա քուրը: — Կեօղլու ա կա-
ցալ, պրծալ, ասալանը եկալ ա:

— Էս հի՛նչ մըթմըթավէտ ա, ասալ ա ասալանը:

— Իսկի հի՛նչ, ասալ ա կնէկը: Մին էլ ա ասալ թա.

— Էս հի՛նչ մըթմըթավէտ ա. ասի, վէր էս սՀաթս
քեզ կ'օտիմ: Ասալ ա թա.

— Իմ ախպէրն եկալ ա: Նա էլ ասալ ա.

— Թա վէր մեծը եա մէշնակն ինի, օտելու ըմ. թա
վէր պիծինն ինի, աչքիս լուսին երան ա եկալ:

Պիծի ախպէրը տիւս ա եկալ, պարով տուալ: Ասալան
ասալ ա թա. — Զօր ըս եկալ: Ասալ ա թա. — Եկալ ըմ վէր
քեզ ասեմ, քինաս փլան թաքաւէրէն ախճիկն ինձ հետի
օղիս: — Էտ իմ պէնս չի, ասալ ա ասալանը. քինս գիւլ-
գարի կօշոր: Քինացալ ա գիւլգարի տօնը: Քուրն ասալ ա թա.

— Զօր ըս եկալ. էս սՀաթս գիւլգարը կը կեա, քեզ
կը սպանէ: Պիծի ախպէրն ասալ ա.

— Քա Հո՛ւնց անեմ: Քուրն ասալ ա թա.

— Ըտեզ կեօղլու կանց:

Նա էլ կեօղլու ա կացալ: Գիւլգարը եկալ ա թա.

— Էս հի՛նչ մըթմըթավէտ ա: Կնէկը ասալ ա թա.

— Իսկի հի՛նչ: Նա էլ ասալ ա.

— Էս հի՛նչ մըթմըթավէտ ա, ասի, թաչինա գիւլ-
գիւմըս ինձ:

— Իմ ախպէրը եկալ ա, ասալ ա կնէկը:

— Թա վէր մեծը հու մէշնակն ինի, ասալ ա գիւլ-
գարը, սպանելու ըմ. ամմա թա վէր պիծինն ինի՝ աչքիս
լուսին երան ա եկալ:

Պիծի ախպէրը տիւս ա եկալ կեօղլու կացած տեղի-
ցը, գիւլգարին պարով տուալ: Գիւլգարը ասալ ա թա. —

Զօր ըս եկալ: Թա. — Եկալ ըմ վէր քեզ ասիմ՝ փլան թա-
քաւէրէն ախճիկն ինձ հետէ օղիս: Նա էլ ասալ ա թա.

— Քալամ, ես Հո՛ւնց անիմ: Գիւլգարը մէթկ ա ըալ մէթկ,
ախրը ասալ թա. — Մին մաշին կը շինիմ, ընդ-

րանաւ կը քինաս ընդեզ, կեաս: Նա էլ ասալ ա
թա. — Լիաւ ա: Մին քանի վախտան ետը մաշինը շի-

նալ ա: Պիծի ախպէրը մաշինին մէջին նստալ ա, քի-
նացալ թուշ էն թաքաւէրէն ախճակն օթաղին հիւրթին

երա կաղնալ: Մաշինիցը վէր ա եկալ, հիւրթաւը
նի մտալ օթաղը, տեսալ էն ախճիկը քօն, — մին կոխ-

կէն էլ բաքմաղ, մին կոխկէն մեղրը: Քաքմաղը իմալ ա,
մեղրը կերալ, հիւրթաւը եր իլալ, մաշինին մէջին նստալ,
գրուալի քինացալ գիւլգարէն տօնը:

Էքսը թաքաւէրէն ախճիկը եր ա կացալ, տեսալ
բաքմաղը իմած, մեղրը կերած: Թաքաւէրէն նազիր-վա-

զիրներէն կանչիլ ա տուալ, հրցրալ թա. — Հո՛ւ վա նի մը-
տալ, իմ օթաղս: Նահանք էլ ասալ ըն թա. — Մուռք

չընք նի մտալ: Ախճիկը ըստահանց թակել ա տուալ,
կտորալ, թա. — Էլ չի նի մտնիք: Էլհա քշերէն մէջտեղը

պիծի ախպէրը մաշինը եր ա իլալ, գրուալի եկալ, էլհա
նի մտալ օթաղը, բաքմաղը իմալ, մեղրը կերալ, քինա-

ցալ: Էքսը թաքաւէրէն ախճիկը եր ա կացալ, նազիր-
վազիրներէն, գեադօցը թակել ա տուալ, թա. — Խէ՛ց ըք եկալ

բաքմաղը, մեղրը կերալ: Էս ախճիկը իւրիւզիւնը մաննը
կտորալ ա, պտատալ, հանցու վէր հեւիցը քօն չի ինի: Էն

տղան էլհա եկալ ա, ամա թաքաւէրէն ախճիկը բաքմաղը
իմելիլ տեղը փռնալ ա, թա. — Զօր ըս եկալ: Ասալ ա թա. —

Եկալ ըմ քեզ օղիմ: Էս ախճիկը իւրան մազիցը մինը պուք ա

տուալ, տուալ էն տղէն հու ասալ. — Թա վէր էքուց կեառ
 Թաքաւէրէն ասիս Թա՛ եկալ ըմ ախճիկդ օղիմ, Թաքաւէրն
 էլ տուանը չինարուն տակէն Թարաղա Թղթեր ա փռելու,
 հու մին ջամ ճիւր ա լցնելու, տինի ծեռքէդ ասի Թա՛ հանց
 եր իլ չինարուն պտուկը հու վէր եկ, վէր մին կաթ ճիւր չի
 կաթի: Տու էլ վէր մին պատառ եր ինիս, էդ մաղը քցի
 ճրին մէջը, ճիւրը էն սհաթը կը սառչի: Երինելիցը
 ետը վէր կեալիս վէր առէ կը քշանաս, մաղը կը հանիս:
 — Նա էլ ասալ ա Թա՛ լիաւ ա:

Էն տղան ըստրանից ետը եր ա իլալ մաշինը, քի-
 նացալ դիւզարին տօնը: Էքսը եկալ ա Թաքաւէրէն աս-
 սալ Թա՛ եկալ ըմ ախճիկդ օղիմ: Թաքաւէրը պէրալ
 ա չինարուն տակաւը Թարաղէքը շարալ, մին ջամ ճիւր
 լցալ, տիրալ ծեռքէն, ասալ. — Թա վէր եր իլիւր չինարուն
 պտուկը, վէր եկէր, մին կաթ ճիւր չի կաթից — ախճիկս
 քեզ երա կը փսակիմ. Թա վէր կաթից՝ քեզ կը սպանիմ:
 Նա էլ ասալ ա Թա՛ լիաւ ա: Մին լսիլա տղան եր ա
 իլալ, մաղը քցալ ա մէջը, ճիւրը սառալ ա, եր ա իլալ.
 մին էլ վէր կեալիս վէր պատառ ա մնացալ Թա վէր կեա,
 մաղը հանելիս տեղը մին կաթ կաթալ ա: Թաքաւէրը
 ասալ ա Թա՛ բա էս հինչ ա: Տղան ասալ ա Թա՛ վէր
 կեալիս տեղը իմ հար, իմ մար մէտս ընգաւ, աչկիցս մին
 կաթ ըրտասունք կաթից: Թաքաւէրը ասալ ա Թա՛ լիա:
 Եննան օխտը օր, օխտը քշեր հրսանէք ա ըրալ: Տղան կնգանը
 եր ա կալալ, քինացալ:

Ըստուծանա իրեք խնձեօր վէր ընգնէ. — մինը ըստ-
 գէն, մինը լսողէն, մինն էլ չը լսողէն:

ՔՕՍԱԿԷՆ ՀՈՒ ՔԱՉԱԼԷՆ ՀԱՔԵԱԹԸ

(Ղարաբաղի բարբառով)

Իլալ ա չիլալ մին քօսակ, մին էլ մին քաչալ: Սա-
 հանք ամէքը մին պարկ ցորեն ըն եր կալալ Թա տանին
 ճղացումն աղին: Տարալ ըն աղալ: Քօսակ ախպէրն
 ասալ ա.

— Քաչան ախպէր, եկ պեղարձ Թխինք:

— Ե՛կ Թխինք, ասալ ա քաչալը:

Տաշտը ճրաւ լցալ բն, ալիբը պարան տուալ մէջը,
 հունցալ հու պեղարձ Թխալ. մինը մեծ ա տիւս եկալ,
 մինը պուճուր: Էս քօսակ ախպէրն ասալ ա.

— Դէ որ ըտըհէնց ա, ամէքը մին սօտ ախինք.
 Հիւրը վէր մեծ ինի՛ լօխ ընդբանն ա: Քաչալն ասալ ա՛
 լիաւ ա: Քաչալն ասալ ա.

— Մեզ մին դղղան օնինք, ըտրա մէջին մին տօն
 շինեցինք, տանը կլիէն մին բախչա:

— Մեզ մին լի օնինք, ասալ ա քօսակը. էդ լիւն
 քցեցինք տօնը, տանը մէջին ծիւ ածից. տօնը վէր լցաւ,
 եր իլաւ հիւրթին էլ ծիւ ածից հու ինքը կորաւ, քիթի
 ոչ: Ատեղը հորումը վէր տուի, եր իլի տեսնամ՝ Ըստսմ-
 բուլ կալ ա կասում: Քինացի ընտեղ, լիւն քիթի պերի,

տեսնամ մէջքը եարա ա: Աղուպուրը տիրի մէջքին թխեցէ, ճղուպուրի ծառ փսաւ մէջքին: Առուպուրի ծառը եր իլի, տեսնամ ընդրա մէջին մին բախչաւ. բախչան ման եկէ, մին ծմերուկ քիթի: Ծմերուկը օղեցի կտրիմ, կսրեցի ոչ. ծեռքս կոխեցի, նի չը մտաւ. կլեօխս կոխեցի, տեսնամ՝ Հազար ծիլավէր ման ըն կեալիս: Ըսեցի. — Խէջ ըք ման կեալիս: Ըսեցին. — Էրկու Հարիւր մարթ ա կորալ, ման ընք կեալիս:

— Քօսակ ախպէր, ասալ ա քաչալը. քու սօտը աւելի մեծ ա:

Քօսակը պէղարճնէն եր ա կալալ, ետնան էրկուսը ճղացիցը հղէջ ըն իլալ: Հղըցէն քաչալն ասալ ա.

— Քօսակ ախպէր, մին պէղարճ տօ: Քօսակն ասալ ա.

— Խէջ ըմ տամ. մին աբասի տօ՛ տամ: Քաչալն ասալ ա.

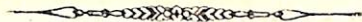
— Լիաւ ա, տանը կը տամ:

Քօսակը մին պէղարճը տուալ ա: Եկալ ըն տօն: Քօսակը իւրան աբասին օղալ ա, քաչալը տուալ չի. սօտ մեռալ ա: Պերալ ըն թա պտանին, քօսակն ասալ ա՛ ես լիաւ կը պտանիմ: Եննան տիրալ ա կտաւէն մէջին, միաթաւը մսէն նըհետ կարալ: Եննան տարալ ա թա թաղէ, տեսալ ա կեօղեր ըն կեալիս: Քօսակը նի ա մտալ քարէն տակը, մեռալին թողալ ընդեղ: Կեօղերը եկալ ըն նստոտալ, վէր կեօղացած փողերը փայ անին: Փայ ըն ըրալ, պըծալ, մինակ ընդեղ մնացալ ա մին թօր: Իս կեօղերը ասալ ըն. — Իս թրաւը էս մեռալին թխինք. վէր մէջան ճոթ անի, Հարիւր ոսկի ա կինը:

Իս քաչալը էս վէր ըսկացալ ա, ասալ ա. — Մեռալներ, եր կացէք: Քօսակն էլ ծէն ա տուալ. — Փռնէ, կեամ

ընք: Կեօղերը էս վէր ըսկացալ ըն, փողերը ըտեղ ըն թողալ, փախալ: Իս քօսակը հու քաչալը եր ըն կացալ, փողերը փայ ըրալ, եննան քինացալ ըն իւրանց տօն:

Ըստուծանայ իրէք խնձեօր վէր ընգնէ. — մինը ըսողէն, մինը լսողէն, մինն էլ չը լսողէն:

ԽՕՐԹ ԱՒՃԿԱՆԸ ՀԱՔԵԱԹԸ

(Ղարաբաղի բարբառով)

Իլալ ա չիլալ մին մարթ: Էս մարթս կնէգ ա ըրալ: Էս կնէգս մին վախտ ետ ա ընդալ, մին ախճիկ պերալ, ետնան մեռալ: Էս մարթս քինացալ ա մին կնէգ էլ ըրալ: Էլհա էս կնէգս ետ ա ընդալ, մին ախճիկ պերալ: Էս էրկու ախճիկէրքս մնացալ ըն:

Մին վախտ էս կնէգը մին կուտանա, մին էլ մին գիրվանքա պիւրթ, մին էլ մին կով ա տուալ էս խօրթ ախճիկանը թա՛ ըստահանք եր կալ, քինան. էս կուտանան ըսօր կեր, կեր—լեհա ինքը տեղը. էս պիւրթն էլ մանլ՝ պէր:

Էս ախճիկը եր ա կալալ, քինացալ. քինացալ ա, մին տեղ վէր եկալ, լաց իլալ: Էս կովն էլ լիւզիւ գիւտիւմ ա իլալ, ասալ ա.—Պիւրթը ինձ տօ մանիմ, ես էլ քեզ կաթնը, մածուն կը տամ, կ'օտիս: Նա էլ ասալ ա թա՛ լիաւ ա: Էս կովս պիւրթին ճօնդը քիցալ ա ըռեխը, մին ճօնդն էլ ըռաչի սննին մինը—ճօնդան մանալ, թիլն էլ ճօնդան ոռաւը տիւս ա եկալ, էս ախճիկս էլ կճկալ ա: Ետնան իւրիւզիւնը քինացալ ըն իւրանց տօն, կուտանան տուալ խօրթ մօրը:

Ետնան էքսը էլհա էս ախճիկանը խօրթ մարը պե-

րալ ա մին կուտանա, մին էլ մին գիրվանքա պիւրթ տուալ թա՛ տանր էս կուտանան կեր, կեր,—լեհա ինքը տեղը. էս պիւրթն էլ կիզի, պեր ինձ տօ:

Էս ախճիկս եր ա կալալ, քինացալ: Հըղըցէն սովածացալ ա, կուտընէն կէսը կերալ ա. քինացալ ա մին կտրի երա նստալ, պիւրթը կիզալ: Կիզելիս տեղը սանդերքը ընգալ ա կտրին տակը: Էս ախճիկս քինացալ ա տեսալ կտրին տակէն մին պառաւ կնէգ նստած: Ասալ ա.

—Նանի, նանի, մին սանդերքս ինձ տօ: Նա էլ ասալ ա.

Նանը քը մատաղ, մին եկ ըստեղ:

Ախճիկը քինացալ ա, տեսալ հիւ չիւլ ըղանձած օտելիս: Էս պառաւս ասալ ա.

—Նանը քը մատաղ՝ մին կիտօխ քթուէ:—Ախճիկը քինացալ ա, տեսալ՝ կիտօխը որթնաւ լիզը: Ասալ ա.

—Նանի, կիլտօխտ հոնց թամուզ ա: Պառաւն ասալ ա.

—Նանը քը մատաղ, մին քինան էն կարասին եշի, տես մէչին հինչ կալ: Ախճիկը քինացալ ա, տեսալ՝ կիտօթնուկ, մօկնը, տլթնը մէչը լիզը: Ասալ ա.

—Նանի, հինչ լիաւ հոտ ա կեամ: Ետնան ասալ ա. Նանի, ծարաւ ըմ: Պառաւը ասալ ա.

—Քինան հէնա մին սիպտակ ծով կալ, մին էլ սև ծով կալ. քինան սիպտակ ծովիցը խմէ, հա—սևիցը չը լամիս:

Էն ախճիկը ասալ ա՛ լիաւ ա: Քինացալ ա սիպտակ ծովիցը լամալ, սիպտկացալ ա, հանց տեռալ ճըրեաք, հու մին լիւսինգա էլ ճկատան կացալ: Ետնան քինացալ ա իւրանց տօն, ընդդղ մաթ ըն մնացալ, թա էս հոնց

ըրաւ, վէր սիւպտակից: Կուտընէն կէսը տուալ ա մօրը, նա էլ խօսացալ չի:

Յտնան էքսը էս կնէգը պերալ ա իւրան ախճկանը մին կուտանա, մին էլ մին գիրվանքա պիւրթ տուալ թա՛ կուտանան տան, կէր, պիւրթն էլ կիզի, պէր:— Էս ախճիկս եր ա կալալ, քինացալ: Քինացալ ա էլհա էն կրտորին նստալ՝ կիզալ: Կիզիլիս տեղը սանդէրքը վեր ա ընգալ. կտրին տակին, էլհա եշալ ա, տեսալ՝ մին պառաւ ընդեղ նստած: Էն ախճիկը ասալ ա.

—Քաւթան, մին սանդէրքը ինձ տօ է: Նա էլ ասալ ա.

—Քաւթառը քը մատաղ, մին եկ ըստեղ: Ախճիկը քինացալ ա, տեսալ հիւչիւլ ըղանձած օտելիս: Ասալ ա.

—Ա՛ քաւթառ, ա իմանսըզ, հիւչիւլ ըս օտո՛ւմ: Պառաւն էլ ասալ ա.

—Քաւթառը քը մատաղ, մին եկ կլեօխս քթուէ: Քինացալ ա թա քթուի, տեսալ ա՛ սաղ կլեօխը ութնած, էլհա ուշունց ա տուալ.

—Քաւթան, խէ՛ ըս կլեօխը քստէնց պահում. խէ՛ չըս թամիւզ պահում: Պառաւը ասալ ա.

—Քաւթառը քը մատաղ, մին քինա՛ էն կարասին եշի, տես հինչ կալ մէչին:—Ախճիկը քինացալ ա, տեսալ կարասի մէչը հոտած զրտերաւ լիզը: Յկալ ա ասալ.

—Քու կլխէդ քար ընգնէ, խէ՛ ըս կարասը նհէնց պահում: Յտնան ասալ ա.— Քաւթան, ծարաւ ըմ. ջուր օտ՝ խմիմ:

—Քաւթառը քը մատաղ, ասալ ա պառաւը. քինա՛ հէնա մին աւ ծով կայ, մին էլ մին սիւպտակ.— սիւպտակիցը խմիս ոչ, հա՛, սեիցը խմես:

Էս ախճիկս քինացալ ա, սեան խմալ: Վէր խմալ ա,

էն սհաթը սւացալ ա, մին էլ մին էշու քանթալ ճկատան կախ ա լլալ: Էս ախճիկս քինացալ ա իւրանց տօն: Իւրան մարը եկալ ա տեսալ՝ էշու քանթալը ճկատան կախ. մնացալ ա սուս կացած: Յտնան մարը հրցրալ ա. ախճիկը էն պառաւէն նաղը ընդրան արալ ա:

Ըստուծանա իրեք խնձեօր վէր ընգնէ.— մինը ըսողէն, մինը լսողէն, մինն էլ չը լսողէն:

ՔԵԱՍԻՔ ՄԱՐԹԻՆ ՀԱՔԵԱԹԸ

(Ղարաբաղի բարբառով)

Իլալ ա չիլալ մին մարթ: Էս մարթիս էլ իլալ ա էրկու պիծի տղա: Էս տղերքս ամէն օր քիւնիւմ ըն իլալ փաղ անում, պիւրում ծախում: Մին օր էլ քինացալ ըն փաղի. փաղ պիրելիս տեղը մին զուշ երկնքիցը վեր ա եկալ, էս տղօրցս ըռաչին մին ծիւ ածալ, քինացալ: Էս տղերքս էս ծիւն եր ըն կալալ, պերալ: Մին ջուհուդ եկալ ա 500 մանէթի ծիւն առալ: Ամէն օր քինում ըն իլալ փաղի. էն զուշն էլ կեամ ա իլալ մին ծիւ ածում էս տղօրցս ըռաչին, նահանք էլ տանում ըն իլալ, էն ջուհուդը 500 մանէթի առնում ա իլալ:

Էս տղերքս մին օր էն զուշին մտաւ, զատաւ խափալ ըն, փունալ: Էս զուշն էլ տանը ծիւ ածում ա իլալ, հու նահանք էլ էն ջուհուդին երա ծախում ըն իլալ: Ըստրհենց անելաւ ըստահանք շատ հարստացալ ըն, մեծ ամարաթ շինալ: Ըստրանայ ետը էս տղօրցը հարը քինացալ ա զարիթօթիւն:

Էս ջուհուդը էս տղօրցս մօրը նշեալ գօստացալ ա: Էս կնէզը ջուհուդին ասալ ա թա՛ ինձ օղէ: Նա էլ ասալ ա թա՛ էդ զուշը մօրթէ, տրա թօքը մին էլ կլեօխը իփի, տլր փլաւէն երան օտիմ — քեզ օղիմ: Նա էլ

ասալ ա թա՛ լիաւ ա: Էդ կնէզը էդ զուշը մօրթալ ա, կլեօխը հու թօքը իփալ: Էս տղերքս եկալ ըն տօն, տեսալ զուշը մօրթած, կլեօխը հու թօքը իփած: Ըստահանք էլ վեր սոլած ըն իլալ, մինը թօքն ա կերալ, մինն էլ կլեօխը: Հու վեր էս զուշին կլեօխն ա կերալ, թաքաւէր ա գտունալու. ամմա հու վեր թօքն ա կելալ. ամէն քշերաւ եր ա կենալու, տեսնայ կլեօխուկէն 500 մանէթ: Ետաւ էս ջուհուդը եկալ ա թա՛ դէ պեր օտիմ: Կնէզը քինացալ ա տէս ման եկալ, տէն ման եկալ, զատ չի քիթալ. ետաւ էն էրկու տղօրցանից հրցալ ըն թա՛ կերալ ը՞ք: Նահանք էլ ասալ ըն թա՛ հն: Էս կնէզը էլհա ասալ ա՛ բա մէկ հինչ անիմ, վեր ինձ օղիս: Ջուհուդը ասալ ա թա՛ մէկ էլ էրկու տղօրցտ մօրթէ, մինին փորիցը զուշին կլեօխը հանէ օտիմ, մինին սրտան էլ թօքը հանէ, վեր օտիմ, ետաւ քեզ օղիմ: Էս կնէզը ասալ ա թա՛ լիաւ ա:

Էս տղերքս դօյմիշ ըն իլալ, կլեօխ եր կալալ, փախալ օրիշ երգիր: Ամէն օր թօք օտող տղին կլխատակէն էլ 500 մանէթ ա իլալ, էտ փողաւն էլ լիաւ սիւրիւն ապրալ ըն: Քինացալ ըն, քինացալ ըն, տեսալ ըն էրկու հղէ. մինը մինաւն ա քինացալ, մինն էլ մինաւը:

Էն տղան վեր թօքը կերալ ար, քինացալ ա մին տան վեր եկալ. ընդեզ էլ մին չանգի ա իլալ: Էն չանգլէն նշեալ գօստացալ ա: Էս չանգին ասալ ա թա՛ ինձ փող տօ: Նա էլ թա՛ լիաւ ա. Ամէն քշերաւ 500 մանէթ փող ա իլալ տամ: Էս չանգին ասալ ա թա՛ էտ փողը քեզ հիշտեղան ա: Նա էլ թա՛ իսկի հիշտեղան: Էլհա ասալ ա՛ էտ փողը քեզ հիշտեղան ա: Թա՛ դէ՛ իսկի հիշտեղան, ինձ օնիմ: Էս չանգին պերալ ա մին քանի մարթ նստըցըրալ, մին էլ էն տղան հու ըստեզ գինի

խմբըրալ, հըրփըրալ: Էս չանգին էն տղէն ասալ ա՛ էն փողը հիշտեղան ա: Նա էլ ասալ ա թա՛ մին դուշի թօքը ըմ կերալ, ամէն քշերաւ եր ըմ կենում, տեսնում, 500 մանէթ կլխրտակէս:— Էս չանգին թամբաքիյ ա պիւրիլ տուալ, ածալ պօկը. եննա էս տղան սերտը պարան ա տուալ, թօքը վէր ա ընդալ, շիւտ ինքը եր ա կալալ, կօլ տուալ:

Էս տղան էքսը եր ա կացալ, տեսալ վէր էլ կլխրտակէն 500 մանէթ չի կա. կիդացալ ա վէր էն չանգին ա իւրան ըստըհենց ըրալ: Կլեօխ ա եր կալալ, քինացալ: Քինացալ ա, քինացալ, տեսալ վէր չորս ջուհուգ կուէլ ըն անում: Ին ջուհուգնէն էլ ասալ ըն.— Դէ՛ հես ա լիաւ տեռաւ, էս տղան եկաւ, փայ կ'անէ: Էս տղան քինացալ ա տեսալ՝ մին սուփրա, մին մուտանալ, մին գեաբա, մին էլ մին դամչի: Ասալ ա թա՛ սահանք հինչ կ'անին: Ասալ ըն թա.— Էս դամչաւը վէր մինին թխիս, հինչ վէր օղիս՝ էն կը տեռնաս. էս գեաբին մէջին էլ վէր նստիս, հինչ տեղ օղիս՝ կը տանէ. էս մուտանան վէր քցիս մաննըտ, հինչ վէր օղիս կը տա. էս սուփրան էլ վէր քցիս աղաքըտ, հինչ խեօրագ վէր օղիս, սուփրին մէջին կ'ինի. էս չորս պէնս, ասալ ա, փայ ըրա՛ մըղ երա:

Էս տղան չորս քար ա եր կալալ—մինն էն դօլը թող ըրալ, մինն էն դօլը թող ըրալ, մինն էն դօլը, մինն էլ էն դօլը: Ասալ ա թա.— Հու վէր քինա մին քար առաջ պիրի, սուփրան իւրան. հու վէր ընդրանից ետը պիրի, դամչին իւրան. հու վէր էլ ընդրանից ետը պիրի, գեաբան իւրան. հու վէր ընդրանից ետը պիրի՝ մուտանան իւրան:— Լեհա վէր պատառ հուացալ ըն, էս տղան նստալ ա գեաբին երա, հու մուտանան քցալ մաննը, սուփրան մին էլ դամչին տիրալ գեաբին երան,

քինացալ չանգիւն տօնը հսալ: Կղնուած դամչաւը թխալ ա չանգիւն, էշ շինալ, թամբաքի տուալ, նա էլ սերտը պարան ա տուալ, թօքը վէր ա ընդալ, եր ա կալալ, կօլ տուալ հու էն դատերը ձեռնան խլալ, ետնան էդ չանգիւն պերալ ա էնդդար քար ա կրել տուալ, վէր օղացալ ա թա ըստակէ: Էս չանգին էս տղէն ձնանչում ա իլալ, եկալ ա կլեօխը քցալ տղէն վէնները թա եանի ինձ ըղատէ: Տղան էլ զիդացալ ա վէր հինչ ա ասում, դամչաւը մին գեօնում թխալ ա, չանգին սղացալ ա: Ետնան էլհա էս չանգին պերալ ա էն տղէն նստըրալ, կինի խմբըրալ, հըրըրալ թա՛ էն գատերը հօր ըն: Նա էլ տեղն ասալ ա: Չանգին քինացալ ա երկալալ, հու էլհա թամբաքի տուալ, սերտը պարան ա տուալ, թօքը վէր ա ընդալ, չանգին եր ա կալալ, կօլ տուալ: Էս տղան վէր օլամմիջ ա իլալ, եր կացալ տեսալ վէր էն գատերը ընդեղ չըն, հու կլխտակէն 500 մանէթ չի կա, կլեօխ ա եր կալալ, քինացալ:— Ըստրա ըստեղ թողինք, հու ետ տեռնանք էն մին ախպօրիցը խօսինք, վէր էն դուշին կլեօխն ա կերալ:

Էդ տղան քինացալ ա տեսալ, վէր մին քաղաքի թաքաւէր մեռած: Ընդեղ էլ մին դուշ ա իլալ, վէր պեց թողում ըն իլալ, քինում ա իլալ մինին կլխէն կաղնում. հուր կլխէ վէր կաղնէ, ընդրա թաքաւէր կը շինին: Ղուշը պեց ըն թողալ, քինացալ ա էն տղէն կլխէն կաղնալ: Քանի պեց ըն թողալ, քինացալ ա էն տղէն կլխէն կաղնալ: Ըստրա տարալ ըն մին օթաղ քըցալ, ետնան պեց թողալ, էլհա քինացալ ա հիւրթաւը վէր եկալ ընդրա կլխէն կաղնալ: Ետնան ասալ ըն թա՛ մին քանէ վախտ թաքաւէր տինինք, թա վէր խելքաւ կառավարից՝ թաքաւէր տինինք, թա վէր խելքաւ չի կառավարից,

տիւս քրքինք: — Մին քանէ վախտ թաքաւէր ըն տիրալ, տեսալ վէր շատ իմաստութիւնաւ ա կառավարում — ըստ-
րա թաքաւէր ըն տիրալ: Մհէգ ըստրա թողնինք, էն մին թօք օտող ախպրօիցը խօսինք:

Էտ տղան եկալ ա ընդեղ, վէր իւրան ախպէրը թաքաւէր ա տեալ էն քաղաքը: Էս թաքաւէրը ըստրա հեռու տեղան ճնանչալ ա, ամմա սա թաքաւէրէն ճնանչալ չի: Թաքաւէրը պերալ ա տուալ ըստրա իւրան կօշտը, հրցրալ թա՛ իսէ՛յ ըս ըտըհէնց, ախրը ամէն օր քու կլխտակետ 500 մանէթ կար: Նա էլ հինչ վէր կլխտը անց ա կացալ, ասալ ա: Էս թաքաւէրը էս վէր ըսկացալ ա, թախտան վէր ա եկալ, իւրան տեղ մին օրիշը թաքաւէր տիրալ. ետնան մին կուպրուս վղան կապալ ա, իւրան ախպօրը եր կալալ, քինացալ էն չանդիւն տօնը հոսալ: Մին քանի վախտ տարալ ըն փող տուալ էս չանդիւն. սա էլ ղիղացալ ա թա էլհա փանգ օնին, վէր ըստըհէնց փող ըն պիրում տամ. էս տղօրցը նստըցրալ ա, կինի իրմըցրալ, վէր հրփրցնէ: Հիւր վէր կինի ա տուալ, լօխ իրմալ ըն, ամմա էս թաքաւէրը հինչ վէր տուալ ըն՝ ամալ ա կուպրուսի մէջը: Լօխ հարփալ բն. էս թաքաւէրը եր ա կացալ թամբակի պերալ տուալ, ամալ էս չանդիւն պօլը, եօղկ ա եկալ, թօքը վէր ա ընգալ, ինքը եր ա կալալ, կօլ տուալ: Ետնան հրցրալ ա թա՛ գեարան, զատը հինչ տեղ ըն: Նա տեղը ասալ ա, քինացալ ա եր կալալ: Ետնան գեարին մէջին նստալ ա, իւրան ախպօրը տիրալ գեարին երան, եր կալալ ճինջի-պօմբի անելաւ քինացալ: Ինքը վէր ընդեղ թաքաւէր ա իլալ, իւրան ախպօրը թաքաւէր ա տիրալ, ինքն էլ նազիր-վէղիրը տեալ: Մըհէգ քինանք ըստրանց հօրը-մօրիցը խօսինք:

Ըստրանց հարը զարիբօթիւնից եկալ ա, տեսալ

տղէրքը ընդեղ չըն: Անդանը ասալ ա՛ տղէրքս հօ՛ր ըն: Նա էլ ասալ ա թա՛ ինձ թողալ ըն, փախալ: Թա գէ՛ ա՛ կնէգ, եկ կլեօխ եր օնինք՝ քինինք: Անէգն էլ ասալ ա՛ լիաւ ա: Քինացալ ըն, քինացալ ըն, հասալ ըն էն քաղաքը, վէր իւրանց տղէրքը ընդեղ թաքաւէր ըն նստալ: Թաքաւէր տղան հու մէկալ տղան իւրանց հօրը-մօրը ճնանչալ ըն. հարը-մարը ըստահանց ճնանչալ չըն: Էս թաքաւէր տղան պերալ ա տամ կօշտը, տանում մին ճօկ օթաղ, ընդեղ ասում թա՛ մունք քու տղէրքդ ընք: Նա էլ հրցրալ ա թա՛ բա իսէ՛յ ըք փախալ: Ասալ ըն թա՛ մեր մարը մեզ օղից սպանէ, մունք էլ փախէնք: Ջանկաթը պիրիլ ըն տուալ, իւրանց մօրը շախկօ տուալ: Իւրանց հօրն էլ թաքաւէր ըն տիրալ հու իւրանք ընգրա գուլուղ ըրալ:

Ըստուճանա իրեք խնձեօր վէր ընգնէ. մինը ըսողէն մինը լսողէն, մինն էլ չը լսողէն:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

երև

1. Չուխի
2. Աղղիակ
- 3 Քառասուն հարամի
4. Սուտ հեքաթ
5. Հալալը չը հարամող կնիկը
6. Բեդուվաթ տղեն
7. Սուտիկ ավչու հեքաթը
- ✓ 8. Թաքավերեն տղորցը հաքեաթը
- ✓ 9. Քօսակեն հու քաչայեն հաքեաթը
- ✓ 10. Խօրթ ախճկանը հաքեաթը
- ✓ 11. Քեասիը մարթին հաքեաթը

ԳԻՆՆ Է 50 ԿՈՊ.

Վաճառում է Թիֆլիսի Կենտրոնական գրավաճառանոցում և փոխփոխի մօտ.

Тифлисъ.

Тиграну Навасардянцъ.

Городская Управа.

« Ազգային գրադարան

NL0359728

46.019